

Beweging en arbeid.

Het leven openbaart zich in beweging en arbeid. Het is niet voldoende zuivere lucht in te ademen, doelmatig voedsel tot zich te nemen en een juist gebruik te maken van licht en warmte, om sterk en gezond te blijven. Wij moeten van de krachten, die wij door een gezonde leefwijze hebben verkregen, *gebruik maken*. „Slechts hij, die zijn krachten gebruikt, leeft,” zeide de wijsgeer Soneca, terecht. Beweging en arbeid behooren dan ook tot de beste hulpmiddelen tot instandhouding der gezondheid en verlenging van het leven. Zij bewaren ons voor „verroesten” en „verslappen” met al de daaruit voortvloeiende gezondheidsstoornissen. Tot in den hoogen ouderdom verschaffe men zich de weldaad van arbeid en beweging, al moet daarbij natuurlijk met de verminderde krachten rekening gehouden worden. Zelfs chronisch zieken hebben een „recht op arbeid” onder geneeskundig toezicht.

Op *alle* organen oefenen arbeid en lichaamsbeweging een gunstigen invloed uit. Voor de *longen*, het *hart* en den *bloedsomloop* zijn zij van groot gewicht. Bij arbeid en beweging wordt weer koolzuurgas afgescheiden, weer zuurstof opgenomen, het hart wordt versterkt, de bloedsomloop bevorderd. Koude handen en voeten worden warm en de eigenwarmte van het lichaam wordt ontwikkeld. Hoe meer de *spieren*, de eigenlijke organen voor lichaamsbeweging en arbeid, werken, des te krachtiger worden zij, dat zien wij aan de gespierde armen van den smid. Het *zenuwstelsel* staat eveneens onder den invloed van arbeid en beweging; veel beweging in de frissche lucht werkt uiterst weldadig op de zenuwen. Arbeid en *slaap* staan met elkaar in nauw verband. Lichaamsbeweging oefent op de *spijsvertering* een gunstigen invloed uit, lichamelijke arbeid vermeerdert den eetlust en is het beste middel tegen traagheid der ingewanden. En ook op den *geest* werken arbeid en beweging voordeelig. Het bewustzijn nuttigen arbeid verricht te hebben, brengt een vroolijke stemming teweeg en geeft een tevreden gemoed, wat op zijn beurt weer gunstig werkt op het lichamelijk welzijn.

83

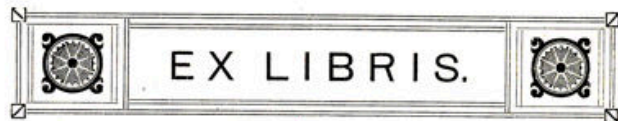
P. P. vraagt naar de herkomst van het woord *Lucifer*.

Antw. — Dit Latijnsche woord beteekent lichtdrager. Van daar dat het ook de naam is van de morgenster. Dat ook de satan er mee bedoeld wordt, is naar aanleiding van de plaats in Jesaja, waarin de Booze wordt genoemd een blinkende morgenster, uit den hemel gevallen, de zoon des dagersaads. In de Latijnsche vertaling van den Bijbel vindt men dan ook het woord *Lucifer*. Dit laatste maakte, dat men de morgenster *Lucifer* noemde.

In elk geval is nu duidelijk, waarom de kleine houtjes *lucifers* heeten.

Een Nederlandsche naam ware zeker beter. De Duitschers zeggen: *aanstrijkhoutjes*, de Franschen: *aanstekertjes*, de Engelschen: *lontjes*.

A. J. H.

III.

Wie zijn tijd kent, zal er zich niet over verwonderen, dat er zooveel wordt geschreven over den arbeid en den arbeider. Wel te verstaan over den handenarbeid en over den arbeider, die de „stof” be- en verwerkt. Geestelijke arbeid trekt minder de aandacht, of 'tmoest die zijn, welke den stoffelijken in 't centrum van het leven plaatst en zijn voorrang erkent. Eenige jaren geleden zong *Adama van Schellema* van *De daad*: het gedicht van de „stakers en de stakkers,” van de „taaie, rooie rakkers,” „de mannen van de straat, de sloopers van den staat.” En deze ontegenzeggelijk welgekozen bewoordingen vertellen wel, uit welken hoek de wind waait. Bij den naam van dezen dichter kunnen ook andere namen genoemd, die bewijzen, hoe het „sociaal voelen” kan worden vertolkt in de kunstwereld. We hebben ook den socialen roman gekregen sinds eenige jaren, die eveneens bewees, hoe het werkend deel der natie de aandacht steeds meer trok.

Er is reeds langen tijd een arbeidersbeweging; een actie voor- zoowel als door de arbeiders.

Niet alles in deze beweging is af te keuren. Integendeel. De verheffing van den arbeid door de positieverbetering van den werkman; de zorg voor goede woning en het waken tegen overmatigen arbeid; het streven naar meer ontwikkeling van den arbeidenden stand en nog zooveel meer verdienen algemeene sympathie en aller steun.

Mits men zekere grenzen eerbiedige en men zich bij alle hervorming late leiden door het Woord Gods.

Al wat op slavernij lijkt, mag en moet bestreden, maar aan den anderen kant is er ook een overschatten van den handenarbeid, dat minstens evenveel kwaad doet.

Al is het waar, wat *Dr. Slotemaker de Bruine* schrijft in zijn mooie boekje *De Kerk en de sociale vragen*, dat de bedrijven zóó zijn geworden, dat een patriarchale verhouding als in *Boaz'* tijd in den onzen niet meer mogelijk is, — onze „vrije, geschoolde” arbeiders en onze misschien minder vrije patroons hebben toch te bedenken, dat de maatstaf voor hun daden en woorden en dus ook voor hun wenschen aangelegd wordt door God, wiens zegen ook nu nog *alleen* rijk maakt. En daarom verblijden we er ons over, dat bij veel lectuur, die voor den werkman verschijnt, ook leesstof is, welke hem waarschuwt voor gevaren, die niet meer van uit de verte dreigen.

Dat inderdaad de lectuur van den arbeid veelsoortig is, bewijst wel, dat in eenzelfde tijd artikelen verschijnen als *De arbeider in onze gouden eeuw*, van *H. A. Ritter* (*Utr. Prov. en Stedel. Dagblad*) en *Onze schilders van den werkman in Onze Kunst*. Dit laatste artikel is merkwaardig genoeg.

Laermans en Frederic worden daarin voormannen genoemd als vertolkers van den proletariër. *Marechal*, een Luikenaar, krijgt een krans, wijl hij het gespierde en wilskrachtige karakter der arbeiders zijner geboortestad weergaf.

En als dan *De Busschere* wordt geprezen om zijn tekening van werklieden, die „wrokkerig de fabriek verlaten: figuren, die als 't ware overloopen van verbitterd leven, met haat gedrenkt,” dan is uit een en ander wel duidelijk, hoe reeds de verschillende verschijnselen in de arbeiderswereld ook in de beeldende kunst zijn „geopenbaard.”

De Rotterdammer herinnerde in een hoofdartikeltje aan *Björnsons Laboremus*, een tooneelstuk, waarin de arbeid wordt voorgesteld als „een religie, die de lusteloze menschheid zal verlossen,” wat indertijd ook door *Zola* reeds werd geleeraard.

Maar deze beschouwing is nu juist de grove dwaling, waartegen niet ernstig genoeg kan geprotesteerd.

De arbeid een religie.

„Waar 't lied van Strauss van zong.” Waaraan *Da Costa* herinnert in zijn *Vijf en twintig jaren*, als hij het doet „invallen”

met deez' woorden: „Zie hier (o menschheid!) uw goden: kunst en kracht en industrie en voorts geen eerdienst meer dan d'eerdienst van 't genie.” Ons geslacht leeft al langen tijd in de periode van den eeredienst van den arbeid. Hij heeft wel een ander aanzien dan in de dagen, toen Adam Smiths theorieën werden toegepast, maar praktisch komt het op hetzelfde neer. Vroeger was de werkgever het een en het al; thans zal het de arbeider worden.

Maar alle eeredienst, die God niet erkent, is afgodendienst, is in z'n aard Heidensch.

En het moderne Heidendom knielt voor den arbeid, om niet te zeggen voor den arbeider.

Ds. Knap schreef in *De Ster* van 19 Sept. een alleszins lezenswaard artikel over den arbeid. Hij vindt het te betreuren, dat de arbeidslust verloren gaat. Dit is een symptoom van ethisch verval, vooral nu het een universeel karakter draagt.

Verkorte arbeidsduur moet tot hooger krachtopplooiing prikkelen. Maar veel werklieden stellen niet meer het hart op hun arbeid.

De geachte schrijver wijst hier inderdaad de wondplek aan.

Arbeiden is het brengen tot z'n bestemming van allerlei gave, die in de schepping door God is verborgen. Arbeiden is het wekken der latente krachten, die nu met behulp der menschelijke denk- en spierkracht tot ontplooiing en ontwikkeling komen.

Arbeiden is geen gevolg der zonde.

Vóór den val was de mensch eveneens tot arbeiden geroepen, en na den val gaf God in den arbeid een middel om te bestrijden de levensellende, die de zonde over de menschheid bracht.

Als beelddrager Gods heeft de mensch z'n werk gekregen en waar hij het beeld Gods verloor, blijft ook in de roeping, die hij ontvangt, iets nagloren van den hoogen adel, die naar zijn schepping zijn rijkdom was.

Er is, zegt Ds. Knap verder, verband tusschen arbeid en karakter.

Trouwe plichtsbetrachting geeft een gevoel van zelfrespect, dat de voorwaarde is tot rijke levensontplooiing.

Luiheid is des duivels oorkussen. Lanterfantten kweekt slechte karakters. Arbeid adelt.

Het werken is niet voor den domme. De levenswijsheid geeft het kleur en adelt het tot leven van hogere orde. Maar dan bedenke men ook, dat bij het staan op z'n recht behoort het doen van z'n plicht. Dat de werkman oog dient te hebben voor de rechten van den patroon, zooals deze de belangen van zijn arbeider heeft te bevorderen.

Dan wordt weer de *trouw* grondslag in het leven. En aan deze ontleent dan het arbeidscontract z'n waarde voor het werk en voor die het geven en verrichten.

Dit is hoog gemikt.

Te hoog misschien voor onzen tijd, die er andere grondslagen op na houdt.

Maar wie hier het ideaal prijs geeft, geeft alles prijs.

God dienen in den arbeid — dat is het ideaal. En dit sluit in, dat men des Heeren wil late beslissen ook in de wereld van het arbeid-leven. Ik weet wel, dat tal van vragen niet maar zoo met een Bijbeltekst kunnen opgelost, maar de hoofdsom der wet blijft toch *liefde, trouw*; en al wat daaraan niet beantwoordt, is *zonde*.

* * *

Enschedé overleed in de Augustusmaand. Hij was een bekende figuur in de geschiedenis van de boekdrukkunst onzer dagen. Plotseling werd deze stoere, krachtige persoonlijkheid weggerukt uit het leven door een sterkere macht. De dood, zong *Vondel*, ziet geleerdheid aan noch deugd.

Enschedé was een man, die een exempel mocht heeten voor zijn personeel.

Altijd ijverig — steeds bezielde door een werklust, die onbegrensd scheen.

In de typografische kringen een man, „waartegen men opzag als bijzonder begaafd en van groote, praktische kennis.”

Voor al op historisch gebied was hij thuis. De geschiedenis van de druk-kunst heeft hij nagespeurd tot haar eerste begin en hij heeft de ontwikkeling dier kunst gevolgd van fase tot fase. Zijn typografische verzameling is onder de vakmannen beroemd.

* * *

De veronderstelling, dat mijn lezers en lezeressen van de dankkunst weinig verstand hebben, is zeker wel niet te gewaagd.

Zóóveel weten we er echter wel van, dat ze in onze Christelijke kringen niet in eere kan zijn en ze tot de lichtzinnigheden van een arm leven behoort.

Nu wordt in zeker tijdschrift over den modernen dans geschreven en beweerd, dat hij verheven kan worden tot het „allerheiligste.”

Het is bekend, dat sommige Heidensche eerediensten hun dansen hebben.

Deze hooren bij de afgoderij.

Maar dat — in een Christenland — bij al het onchristelijke, dat menigerlei pen „ten beste” geeft, ook nog de dankkunst wordt aangeprezen als een kunst, die door zekere „wijding” tot het „allerheiligste” kan worden opgevoerd — dat is toch zeker meer dan kras.

En dan ergeren sommigen zich nog, als iemand van de „paganistische factoren” in ons volksleven durft spreken.

A. L. v. H.

Mr. CHARLES ENSCHEDÉ

1855—1919 †

 EX LIBRIS.

IV.

Willem de Mérode heeft onze literatuur verrijkt met zijn bundel gedichten *De Overgave*.

Verrijkt.

Dit zegt eigenlijk reeds alles.

Rijker worden kah men alleen van wat wezenlijke waarde heeft, van wat — in stoffelijken — of onstoffelijken zin tot de schatten des levens behoort. Ik noem *De Overgave* een sieraad voor onze Letterkunde.

Er zijn hier en daar wel opmerkingen te maken. Aanmerkingen misschien.

Een alleszins bekwaam Kronieker sprak van een „onzuivere godsdienstige atmosfeer," waarin de dichter ons brengt in verzen als *Heiligen; Engelen; Extatische nonnen*, waarbij religieuze voorstellingen worden gegeven, die niet „passen in ons (Protestantsch) milieu." „The blue boy" die zich rein noemt als een engel Gods, is erger dan Remonstrantsch — wat natuurlijk niet zeggen wil, dat de dichter dit ook zou zijn.

Eer komt het me voor, dat hij stemmingen van „andersdenkenden" heeft getracht weer te geven en dat hij de mystieke schoonheid van een eeredienst, die de zijne niet is, gepoogd heeft te voelen, zooals een geloovige eener andere kerk die voelt.

Het gedicht *De Zoon* herinnert me nog meer dan dat andere *De Vader* aan de godsdienstige voordrachten uit m'n jongelingsjaren en daarom vind ik beide niet mooi: onnatuurlijk. Een enkelen keer is een woord wat hard voor het teedere gedicht, waarin het terecht kwam of hindert me het rijm, dat de dichter per sé scheen te willen — maar hiermee is dan ook alles gezegd. Of liever hiermee is niets gezegd.

Critiek is zoo subjectief en het reageeren op kunstuitingen is daarom zoo verschillend. Critiseeren ontaardt zoo licht in vitten: klein gedoe.

Laten we liever oog hebben voor het vele schoone — ook in dezen bundel, aan wat hier aan hooge eischen voor inhoud en vorm voldoet, al is ook het genieten subjectief.

De Overgave is een bundel van liefde. Zij kleurt de verzen.

De dichter zingt van de liefde tot God en tot de menschen. Hij „biedt de nijgingen van al zijn lusten."

En nu zou ik kunnen citeeren.

Ik zou kunnen laten hooren of zien hoe de dichter die *oude naaister* heeft geteekend, wier „grauw gelaat" door een lachje wordt verschoond.

Kunnen vertellen van haar „bitter denken," „bitter als de geur der geraniums voor 't heldere glas, die trotsch hun felle roode bloemen beuren." En ik zie kans uw medelijden te wekken voor de oude vrouw, die voor haar vriendinnen 't bruilofskleed naaide, maar bij wie de dood de „eerste minnaar is, die haar kust."

Of een der mooie sonnetten voor u kunnen lezen: dat tweede b.v.

„Mij is de schat van duizend kinderharten,
Mij is de jonge toegenegenheid."

Met die prachtige strofe:

„Ik ben bemind van schoone jonge knapen,
Mij minnen teedre meisjes rilde en rank.
En aller liefde is als hun zielen blank.
Naar mij verlangend gaan ze blozend slapen."

Welk een liefde voor het kind spreekt hieruit. Voor onze jongste en rijpere jeugd. En onwillekeurig verschijnt de glimlach, die zegt, welk een weelde van genieten ons die vriendschap der jongeren geven kan.

Of ook dat *Liedje* kunnen nazingen van pagina 95 of uit de teere *Marialieder* wat kunnen aanhalen. Of kunnen

lezen uit *Narkissos* en uit *Ganimèdes*. Er is zooveel moois — we kunnen toch niet alles noemen.

Maar wat mij van al dat schoone 't meeste trof, dat was het gedicht *De Antichrist* en daarover wilde ik hier wat meer zeggen.

Ja, zoo moet hij zijn, de Antichrist, zoo, als Willem de Mérode hem hier teekent. Zoo kunt ge hem zien. Zoo openbaart hij zich. Ge herkent hem onmiddellijk.

„Hij ging in pracht van purperen gewaden,
Zijn oogen waren mild en schoon en week.
En voor hem uit liep door de heele streek
Een roepen van zijn goedheid en genade."

Rijk is hij, die Antichrist, rijk en vriendelijk.

Hij weet, wat den mensch toekomt. En hij vermenigvuldigt zijn zegeningen bij allen, die hem erkennen als hun heer.

„De knielenden nam hij bij beide handen,
Kuste hun voorhoofd met zijn koelen mond,
Fluisterde zoet hun naam, en geen weerstond
De zaligheid van zijner oogen branden."

Barmhartige en machtige Antichrist, die zieken geneest en geheime nooden lenigt — „der aarde lang verbeide god."

Is het wonder, dat steden en dorpen uittrokken tot hem, die de idealen der denkers kwam verwezenlijken — die met ontferming zich boog tot het zwakke en misdeelde en miskende, die de verdrukkers kwam verbrijzelen.

En hoe hij hield van kinderen, de goede Antichrist, een echte kindervriend.

Hoor eens aan.

„En al de kinderen was hij een gespeel,
De knapen liet hij op zijn paarden rijden,
Meisjes vertelde hij totdat zij schreiden."

Welk een opvoeder — die vooral de rijpere jeugd wist te boeien door zijn woord.

Geen wonder, dat hij niet behoefde te vragen voor hem te knielen.

„Want wie hem zag bood vrij hem huldeblijk."

Maar — „de broeiing van zijn haat hing over hen, die Christus' smaadheid droegen."

Hun was hij de brieschende leeuw.

Hij de engel des lichts, was ook de demon der duisternis. En Gods onbeschutte weezen leerden hem kennen als den wreeden vijand, die hun dood gezworen had.

Er is in de wereld een arm en ellendig volk, dat op den Naam des Heeren vertrouwt. Dat daarom niet knielt voor den god der eeuw, die de zinnen verblindt. En dat daarom het mikpunt is van den Antichrist, die het bespot en veracht, het verdrukt op allerlei manier.

Maar de kracht Gods houdt de kerk van Christus in stand.

Gods kinderen hooren reeds de „broze heemlen kraken" en verwachten hun Heiland, die een eind maken komt aan de verdrukking. In de machtsopenbaring van den Antichrist zien ze juist het teeken van de naderende komst van Jezus op de wolken.

En daarom staan ze pal en buigen ze niet voor den vijand Gods, die zelf vermoedt wat zijn einde zal wezen.

„Want in hem spookte reeds de vuren nacht,
Dien hij wel wist, dat over hem zou komen.
Toen dorstte hij naar 't bloed van alle vromen,
Maar zijn gezicht bleef vriendelijk en zacht."

Herkent ge hem nu, mijn lezer, mijn lezeres!

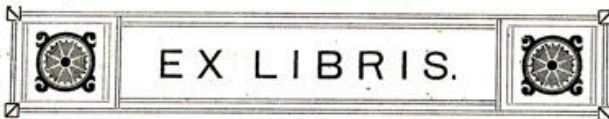
Uw vijand, die u lokt met dat mooie boek, dat ge als man of vrouw, als jongeling of jongedochter van smaak, beslist moet lezen; die uw kinderen liefkoozend allerlei amusement belooft; die voor jonge menschen vooral de vriendelijkheid zelve is.

Er gaat van Willem de Mérode's gedicht een ernstige roepstem uit tot ons allen.

Waakt!

We zijn onzen dichter dankbaar voor zijn bundel. Wie voor poëzie voelt, schaffe hem aan. Ontzegge zich desnoods een ander genot. *De Overgave* heeft blijvende waarde.

A. L. v. H.

v.

Kloos heeft de zestigjarige *Hélène Swarth* gehuldigd. Hij zegt, dat een deskundige na lezing van een vers van Vondel en een van Hooft en een van Huygens en een van Cats over ongeveer dezelfde stof of onmiddellijk kan zeggen, welk van de vier van Cats is en welk van Vondel; welk van Huygens en welk van Hooft, ook al heeft hij de verzen vroeger nooit gezien.

Dit is ook zoo.

En hoe komt dat?

Omdat ieder van deze vier een eigen wijze van zeggen heeft. Er zijn van dit viertal meer dan eenmaal schoone beschouwingen gegeven — daarop komen we later wel eens terug.

Maar wat nu hun geldt, geldt ook *Hélène Swarth*. Wie haar werk kent, voelt aanstonds bij het lezen van een nieuw vers van haar hand, dat het van *Hélène Swarth* moet wezen. Zij ook heeft haar eigen karakteristiek uitbeelden van wat ze zag, en haar eigen manier van uitdrukken van wat ze voelt. Men heeft er wel eens over geklaagd, dat ze het altijd over *liefde* heeft. Eentonig is ze, heet het dan. En de klacht heeft grond.

Maar aan den anderen kant is het ook weer waar, wat Kloos zegt: „Men gaat een schilderij toch ook niet minder achten, omdat er alweer een landschap op staat of een koe, een kerk-interieur of een zeegezicht.” Dan zou men bij een Ruysdael moeten zeggen: alweer wolken; bij een Mauve: alweer koeien; bij een Mesdag: alweer zee; bij een Rembrandt: alweer licht.

En dit doet men toch niet. Het is zoo.

Alleen — Kloos houde het ons ten goede: de redeneering is niet geheel juist.

Het thema der schilders is buiten hen, ook al is er symboliek in hun kunst en al kijken ze uit eigen oogen, maar de dichter, die zijn psychisch leven verklankt, geeft weer wat z'n innerlijk beroert; een moment om zoo te zeggen van z'n levensontwikkeling. En dan is het heel natuurlijk, dat een twintigjarige Hooft minneliederen zingt en eveneens, dat *Hélène Swarth* in haar jeugdperiode „de rozen van haar vroolijkheid, de leliën van haar droomentijd, de palmen van haar vrome vlijt en de lauwer van haar leven” aan den geliefde geeft, maar als je over de vijftig raakt dan moet je — dunkt me zoo — toch anders gaan voelen, al blijft het woord van Potgieters „Zangeres” waar: Ons hart eischt liefde in alle vier seizoenen. Anders haalt men den spotvogel uit den hoek met de vraag of de dichteres ook uit de bron der jeugd gedronken kan hebben. En — die vraag past niet bij het lezen van *Hélène Swarth*. Wie ze doet, heeft haar niet begrepen, al moet ook erkend, dat zij er wel een beetje schuld aan heeft, dat ze wordt gesteld.

Er is in haar poëzie diepe melancholie; er schreit een ziel in om een liefde-ideaal, dat ze niet vond in het leven. Ze zal zoolang schreien tot ze het heeft bereikt. Ze dwingt er om als een jengelen kind om een lekkernij. En dit maakt haar werk eentonig.

Maar „de duive in d' olmeboom roept uur na uur eentonig droef roekoe.”

„Doch wie daar luistert” „vindt wel telkenmale een nieuwen zin in de oude melodie.”

En om dien nieuwen zin gaat het ten slotte. Reeds in haar Fransche verzen te Brussel en Mechelen gemaakt, vreest ze voor het leed, het onafwendbare dat komen moet. De snaren van haar harp beven reeds, als de lichte winden, uit verre toekomst vermoed, langs ze strijken. Als kind was ze al dichteres. Ze begreep meer van der vogelen zang dan van de cijfers der schoolsommen. En als ze straks de taal leert kennen van haar geboorteland en Vondel haar verrukt, dan zingt ze in schier onnavolgbaar Nederlandsch haar smart uit.

Mevrouw Rosa Spanjaard—Spanjaard teekende haar portret voor Elseviers Maandschrift. *Smart* — mag onder haar beeld staan. Lijnen van lijden toont haar intelligent gelaat.

Laten we nu niet citeeren uit de zangen, die eens ons Christenvolk ontroerden. Liever herinneren we ons, hoe zij eens beleed een „parelschat” te hebben versmeten voor „klatergoud” en beloofde niet meer „de handen te willen strekken naar 's werelds bonte lorren,” nu ze wist, waar „d' een'ge laving” was.

En bidden we haar toe, dat ze rijk worden mag met de Parel van groote waarde, die al haar schatten verre overtreft. Dat ze het ideaal der liefde grijpen mag in het geloof in Hem, Dien Gods Liefde op de aarde zond om er te verlossen van de smart.

Op alle vragen heeft ze dan nog niet het antwoord; haar bang *waarom*, dat haar hart vulde met angst en dat niemand en niets met een bevredigend *omdat* kon oplossen, blijft dan nog wel een vraag, maar een vraag, waarop het antwoord eens eeuwige blijdschap schenken zal.

Aquarellen — etsen heeft ze eenige gedichten genoemd; en wel mogen ze zóó heeten. Haar beeldend vermogen bewonderen we.

Er is een klankenrijkdom in haar verzen, die ge bij weinigen aantreft. Ze laat u in haar natuurzangen zien, wat zij zag. In enkele regels teekent ze een tafereeltje. Denk het u even in. Stel het u even voor.

„Flauw flikkert het lampje in de vissershut,
Oud moedertje zit bij het vuur en dut.”

Of:

„Voor 't boerehuisje, wit in groen van lenteboomen,
Schuurt blank als zilv'r een meisje een slanke, tinnen kan.
Voor 't venster zit een vrouw een lila kleed te zoomen,
Op 't hegje rookt zijn pijp een blauwgekielde man.”

En wat verder:

„In 't grazig weilje staat een vaalbruin paard te droomen,
Scheert af een jonge scheut en kauwt een blaadje er van.”
Of in „Zonnige Octoberdag”:

„Bij plekken nu de plecht'ge beuken gelen.
Met hark en zak gaan blonde boerenknepen
Het ritseldor tapijt van loover rapen.
Ik hoor van ver hun lachen en krakeelen.”

Wilt ge hooren een ongeëvenaard klankenspel, heel zacht —

„De zuidewind suisde in de boomen zacht.
Op d' oude huizen trilde manelicht,
Hun oogen loken stil de zwanen dicht,
Die straks nog dreven op de donk're gracht.”

En zoo zou ik kunnen voortgaan met dozijnen citaten, alle van overweldigende taalpracht.

Nog één, uit „Herfstboomen”:

„De bleeke boomen rillen langs de bermnen,
Door wuften Zomer wreed alleen gelaten.
Zij heffen zacht hun kranke smartgelaten
Naar 't koude blauw, of Zon zich wilde ontfermen.

O woeste Wind! wat doet zoo boos u haten
Die goede Boomen? hoor hun treurig kermen,
Wen, scheurende af den schat, dien zij beschermen,
Gij ruw hen dwingt hun blaadren los te laten.

Van pril smaragd tot jubelhel oranje,
Trotsch op hun tooi, als op hun pluimen, pauwen,
Stonden zij fier, kastanje bij kastanje.

Nu, ziekelijk geel en deerlijk om te aanschouwen,
Geen dreve meer, maar ijle wegefranje...
Wind, streel hen teer! voel eerbied voor hun rouwen!”

* * *

De weg is niet lang van *Hélène Swarth* naar Frederik van Eeden. Naar den „dichter” van „De kleine Johannes,” den dichter van „Ellen.” Den idealist, die in reformatorischen arbeid een Paradijs meende te kunnen scheppen, voor wie bij zijn denkbeelden leven wilde. Den man, die

VI.

De *Hollandsche Revue* besprak onlangs in de *Revue der Tijdschriften* een nummer van een bekend letterkundig maandschrift. Het is bepaald leerzaam eens te lezen, wat voor waar je daarin voor je geld krijgt.

Allereerst dan — een schets van een schrijfster, die u vertelt van een kweekschoolleerlinge, een echte kat. Ze haalt allerlei streken uit, en maakt als 'teenigszins moge-is, een leerares tot het lijdend voorwerp van haar denken. Er zijn er zoo. Er zijn ook leeraressen (en leeraars) die het zich laten doen. De oorzaken laten we nu hier maar rusten. De Directrice gaat er zich mee bemoeien en ze werkt wat op het gemoed van 't meisje. Als ze later zelf maar es voor de klas moet staan en de jongens haar treiteren, dan zal ze met verdriet terugdenken aan haar kweekschooljaren. Loontje komt om zijn boontje.

't Nest lacht er om — ze kan het heusch niet helpen. Stel je voor, dat ze later zelf van die wanhoop-gezichten zal moeten maken, als ze nu ziet doen. En dat ze dan om haar zullen giechelen. Dat zou me ook wat wezen. Maar — de misère komt. De onwillige deern moet straks zelf leiden en ze merkt, dat daar meer voor noodig is dan wat boekenkennis. Die heeft ze genoeg: ze kon uitstekend leeren. Maar ze mist takt en daarom heeft ze geen orde in de klas. En de ontkenning van het schooldrama is, dat ze zich verdrinkt.

Da's de eerste schets.

Nu de tweede.

Twee meisjes gaan een bezoek brengen bij een waarzegster. 't Wijf jaagt het eene „schaap" letterlijk den doodsangst op 't lijf door haar van een begrafenis te spreken. 't Slachtoffer wordt ziek, en al loopt het mee, de gevolgen van 't bezoek zijn al erg genoeg.

En dan nummer drie.

Een rijk meisje is getrouwd met een professor, die allereerst naar 't geld heeft gekeken. Later wordt ze verliefd op een journalist, die belooft, haar over vijf jaar te zullen komen halen. 't Gebeurt wezenlijk. De journalist heeft een naam gekregen in 't land en komt na vijf jaren precies op den dag af — wat accuraat! — in 't huis van Professor en neemt Mevrouw mee.

Wat zeg je er nu van!

Een zelfmoord — een waarzegsterbezoek — een echtbreuk in de lijst van allerlei andere ongerechtigheden — alles heel netjes verwerkt in schetsen van litteraire waarde en ons lezend publiek aangeboden ter tijdpassering of misschien als kunstgenot. Waar de menschen zin in hebben in onze dagen — zou je zeggen. Da's nu de kost, die gretig wordt... verslonden. En onze jonge menschen lezen zulke dingen bij dozijnen uit. Je smaak moet er een beetje naar zijn om dat allemaal mooi te vinden. Mogelijk bekoort de vorm; de taal door beeldspraak en fijne woordenkeus. Maar de thema's zijn allesbehalve fijn. Ze zijn de grofheid zelf. En zulke opvoeding — want lectuur voedt op — kan een jong leven bederven. 't Eene gauwer dan 't andere; 't eene meer dan 't andere. Wie voor zijn studie niets met dergelijke fraaligheden heeft uit te staan, leze toch wat anders, dat wat den vorm betreft even mooi, maar naar den inhoud goed is. En die als letterkunde-„student" kennis nemen moet van de litteratuur in haar bijzonderheden, leere met sommige lectuur omgaan als een scheikundige met gif.

Da Costa noemde de uitvinding der boekdrukkunst een stap ten hemel of ter hel. Reeds hij had het over „romannen," die „gezondheid en schaamte beide van maagdenwangen bannen."

Maar wat zou hij nu wel zeggen als hij eens lezen kon, wat men in onzen tijd wel schrijven en lezen durft.

Wat in zijn tijd ter boekenmarkt kwam, mocht in wezen

gelijk zijn aan de lectuur van tegenwoordig, de auteurs waren in hun wijze van voorstelling zeker voorzichtiger. Een boek is een vriend, als 't een goed boek is. Een slecht boek is een vijand. Wezenlijk goede boeken verrijken ons. Geven het leven kleur, helpen het z'n bestemming bereiken. Doen het mede treffen het doel, dat God voor ons leven stelde.

Ik denk hier aan de nieuwe serie smaakvol uitgegeven werkjes, die de *Uitgeversmaatschappij E. J. Bosch te Baarn* ons gaf: aan de serie *Opgang*.

Een drietal las ik er uit.

Eenvoudige zielen van H. Keuning, *Jong Vrouwtje* van J. M. Westerbrink-Wirtz en *In de Zon* van W. G. van de Hulst.

Het is me niet mogelijk, deze drie boekjes hier eenigszins uitvoerig te bespreken. Maar ik wil er toch iets van zeggen om uw aandacht op deze schoone lectuur te vestigen.

In eerstgenoemd werkje vind ik de eerste schets de mooiste. Het is een schets over onzen tijd — voor onzen tijd. Over een boer, die zich eerst onmisbaar waande in den Kerkeraad, waarin hij al zooveel jaren zat. Die er zich aan ergerde, dat de jongeren tusschen de ouden kwamen te zitten of nog erger, deze vervingen. Dat zelfs arbeiders geroepen werden tot het ambt, en het durfden bekleeden ook. 't Kwam niet te pas. De man behoorde met velen tot de groep, die vond, dat 't altijd goed gegaan was vroeger, toen 't ging op de „beproeft" manier, en dat alle verandering maar geen verbetering is, vooral niet, als men zelf den zetel moet ruimen voor één, die pas komt kijken en maatschappelijk veel lager staat. Wat heeft Keuning dien man meesterlijk geteekend in z'n omgeving. Je ziet ze daar zitten, de kerkeraadsliden, op „'t zoal," een afgeschoten deel van dominee's zolder. Je ziet ze en hoort ze en herkent ze. Ze vertegenwoordigen de soort.

't Is wat voor zoo'n man, om „ofdankt te worden, krek as 'n ol peerd." Als men zooveel gedaan heeft voor de kerk. En Menkveld heeft veel gedaan. Heeft z'n tijd, z'n kracht, z'n gemak, z'n geld aan de goede zaak geofferd. Was lang de eerste de beste niet. Maar had nog steeds niet geleerd, dat het ambt een dienend karakter draagt. En dat leert hij allengs. Keuning vertelt het ons. Heel langzaam komt het in Menkveld tot klaarheid. „Dwaze hoovaardij" woont er in zijn hart. De zachtmoedigheid van den Meester ontbreekt.

De boer moet leeren strijden tegen z'n eigenwaan. Hij leert en hij overwint. Hij leert zich niet maar schikken in de omstandigheden, maar begrijpt, dat hij niet onmisbaar is, en dat het niets dan zondige hoogmoed is, als hij denkt, dat de welstand der kerk van hem afhangt. — Dat hij oprecht is in z'n schuld-belijden, bewijst wel het slot der schets.

Hij wordt als het „kindeke," de groote baas van Oldencate. Maar als hij zich klein voelt en afhankelijk, dan voelt hij zich tevens gelukkig.

Fijne humor — hier en daar.

Keuning kent z'n menschen, en het proces in het zieleleven van den hoofdpersoon is zoo echt geteekend. Onwillekeurig zet ge u tot herlezen.

En diezelfde menschenkennis merkt ge ook op bij Mevrouw Westerbrink. We kennen haar onderhoudende manier van zeggen. Haar groepeerkunst. Haar talent om het leven te teekenen.

Die wrijving van karakters, die mekaar niet begrijpen, die de moeite niet willen nemen, elkaars woorden en daden te verstaan — wat is die juist weergegeven! Miskening door liefdeloosheid — wat komt ze vaak voor en wat vallen de menschen soms mee, als wij wat strenger willen wezen in het oordeelen over onszelven en wat milder in dat over den naaste!

Als we ons pogen in te denken, hoe een bepaald levensmilieu de karakters vormt en de levens richt, en dat wij dit als factor moeten laten gelden, als we in ons oordeelen niet onbillijk willen worden.

Dan pas kunnen we trachten eenige leiding te geven,

zoo we meenen, dat dit op onzen weg ligt. Er is ook een geven en nemen in den goeden zin. We winnen dan onzen naaste en ons eigen leven wordt gezegend met het licht dat anderer leven dan werpt op ons pad.

Deze gedachten geeft ons het keurige boekje van onze geachte medewerkster.

En nu nog even iets over het Zonneboekje van Van de Hulst. De schetsjes zijn niet nieuw. De auteur plaatste opzettelijk de jaartallen bij de opschriften. Ze dragen dan ook den stempel van de beginjaren onzer eeuw. Van de jaren vóór den oorlog. Van de kunst der negentigers.

Hoe Van de Hulst het juiste woord weet te kiezen voor de gedachte; boeien kan in eenvoudige teekening; met een paar lijnen u een tafereeltje kan laten zien, weten we wel. Zijn beeldend vermogen is onder ons wel bekend.

Wie het nog niet kent, zal het zich nog langen tijd herinneren als hij Marche Funèbre heeft gelezen.

't Is jammer, dat plaatsschaarschte ons verhindert, uit de genoemde werkjes enkele fragmentjes te citeeren.

Wie zoo'n boekje straks cadeau krijgt in keurig gebatikt bandje, kop-verguld, zal het in elk opzicht een smaakvol geschenk noemen.

De boekjes zijn klein.

Maar ze doen ons denken aan de bekende regelen van Staring:

Wordt eikenschors bij 't pond gewogen,
Men weegt kaneel bij 't lood.

A. L. v. H.

HEERLEN, DE MIJNSTAD.

Limburg is het land van de contrasten.

Eenerzijds is Limburg, in den goeden zin des woords, een heerlijk conservatief land met een verkwikkend conservatieve bevolking.

Ik ging eens bij een schoenmaker te Houthem laarzen ter reparatie brengen — en zie, achter in het schamel kamertje zag ik zijn vrouw, die zat te spinnen aan een mooi, ouderwetsch spinnewiel. Zij spon de pas geschoren wol van eigen schapen. Vlug gleed de wol door haar vingers, de rappe voet bracht het spinnewiel in beweging, dat al draaiende de wol spon tot een draad. Glimlachend vertelde de vrouw, dat er niets beter en sterker was om kousen voor man en zoon van te breien dan zelfgesponnen wol van eigen schapen.

Ja, hieraan twijfelde ik niet. En met weemoed dacht ik aan de dure, maar slechte wollen kousen, die in de stad gekocht worden; oorlogswaar, bronnen van verdriet voor de kousen-stoppende moeders.... en toch, welke huismoeder in het vooruitstrevende Holland denkt er aan om zelf te gaan spinnen zelfgeschoren wol van eigen schapen? Neen, de spinnewielen staan te pronk in de salons der rijken of in de musea van oudheidkunde. En wij bewonderen den mooien vorm van 't spinnewiel, stellen ons voor de bevallige beweging, en vragen ons af of het moeilijk werk zou zijn, dat spinnen??

Maar verder komen wij niet. En als wij wollen kousen noodig hebben, koopen wij, duur en slecht, in den stadswinkel....

Een ander maal moest ik op een fietstocht schuilen voor een regenbui. Ik zag de poort van een boerenhoeve openstaan en vluchtte er in met mijn fiets. De eigenares kwam naar buiten, en vóórdat ik nog had kunnen vragen,

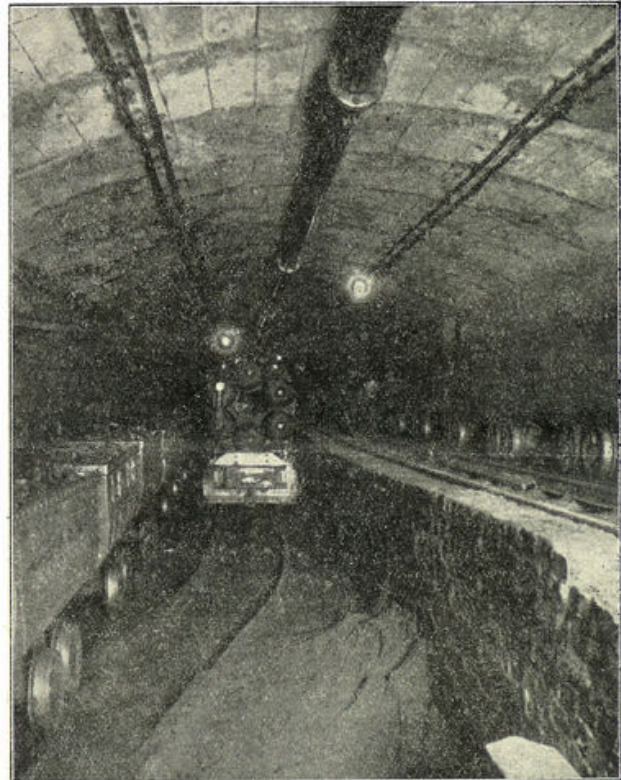
of zij mij zou willen toestaan op haar erf te schuilen voor den regen, riep zij al: „Er is binnen ook plaats! Kom toch binnen!”

Dat is nog de echt-ouderwetsche opvatting van gastvrijheid.

Er zijn echter ook centra's in Limburg, waar dit conservatisme heeft plaats gemaakt voor het allervooruitstrevendst radicalisme, zelfs socialisme.

Een dezer centra's is Heerlen, de mijnstad, waarheen ik u thans wil voeren.

De weg van Maastricht naar Heerlen loopt midden door het zoo schilderachtige heuvelland van Zuid-Limburg. Het koren staat nog te velde, en vormt de mooie bekleeding van de heuvels, die de Limburger trotsch „bergen” noemt. Wat prachtige kleurschakeeringen vormen de velden. Gele, reeds rijpende rogge, naast de nog blauw-groene haver en de goud-bruine tarwe, alle rijk doorweven van

Trolleycars op rails... en elektrische krachtwagen voor het vervoeren der steenkolen... in de diepte.

kleurige veldbloemen. Hier en daar is men reeds begonnen te maaien. Het is de gerst, die het eerst aan de beurt is. Een Mc Cornick-maaimachine, die gelijktijdig de halmen maait en de gemaaide halmen in schooven bindt, is wel een bewijs, dat de anders zoo conservatieve Limburger zich ook wel kan aanpassen aan den nieuwen tijd. Hoe oneindig veel poëtischer dan deze snel-werkende maaimachine is echter die maaier daar, die in rythmische beweging lijf en leden heen en weder zwaait, en met de lange zeis de halmen nederlegt. En achter de maaier, aardige meisjes met gekleurde doekjes over het hoofd, die al lachend en pratend de schooven saambinden.

Maar zooals overal met de komst van meerdere cultuur, zal ook in Zuid-Limburg helaas wel veel poëzie verdwijnen.

Van uit den trein, die ons naar Heerlen brengt, dwaalt ons oog met welgevallen over de vruchtbare landouwen.

Over die landen ligt nog het mystieke waas van sage en legende. De namen der plaatsen, die wij langs treinen,

VII.

Er is in *De Nieuwe Tijd* een artikel verschenen over *Het Kommunisme en het opkomend geslacht* van de hand van *D. J. Struik*. 't Is zeker up to date. Er wordt in beweerd, dat in Rusland de jeugdorganisatie uitstekend in orde is.

Dat zal wel.

't Is daar in Rusland op het gebied van organisatie allemaal in orde, vooral in de laatste jaren. Er wordt daar nu gestreden voor een vier-urigen arbeidsdag voor jongelieden. Prachtig! Waarom heeft men meteen maar niet een twee-urigen in z'n program van actie gezet! Een paar uren per dag werken is voor die jongelui nog wel zoo makkelijk. De rest van den dag komt wel vol met wat anders. Als men maar volhoudt, krijgt men z'n zin wel. Men dreigt desnoods met den nul-urigen dag.

Er wordt bijgevoegd, dat de leiders van de jeugd daar jongeheeren, van plus-minus twintig zijn. Wel, wel! wat zijn ze daar in 't berenland vroeg sociaal rijp, zoodat ze op dien leeftijd al kunnen organiseeren, voorbereiden voor den socialen levensstrijd.

„Indien dan de blinde den blinde leidt, zullen ze samen in de gracht vallen.” Dat kon 't eind wel eens wezen van de leiding der rijpere jeugd in het land der revolutie.

We kunnen echter voor de zooveelste maal zien, hoe onze tijd er op uit is, vooral die rijpere jeugd te lokken door de ideeën der leidlieden. Dat is taktisch; 't getuigt van een goeden kijk. *Wij* zullen niet anders doen. We moeten de jongeren trachten te winnen voor de ideeën, die, in praktijk gebracht, het leven zegenen. En we zullen daarom hebben te zorgen voor Christelijke onderwijs-richtingen op alle gebied, en hebben te steunen wat in allerlei vereeniging voor onze jongeren en ook door hen gedaan wordt om te bekwaam te maken voor den levensstrijd. Ook voor goede lectuur; voor die vooral! *Dr. Bronsveld* brengt de verwildering van het opkomend geslacht in verband met de romanliteratuur van onzen tijd. En hij wijst daarmee een der voornaamste factoren aan.

Er is een tijd geweest, dat de rijpere jeugd niet zoo de aandacht trok. Men beschouwde haar als onrijp; ze bestond uit kinderen, die de verstandskies nog krijgen moesten, die nog niet konden meepraten en die daarom maar aan hun lot werden overgelaten. Ook in Christelijke kringen.

Er is een tijd geweest, dat in sommige dezer kringen de knapen en meisjes, na 's Zondags tweemaal te hebben gekerkt, 's avonds nog getrakteerd werden op een preek van circa anderhalf à twee uren, onder het lezen waarvan de stakkerds zich zaten te verbijten. Och, men hield zooveel van ze. Ze kregen hun stoffelijk deel mild en overvloedig, maar wat ze niet kregen, dat was *leiding*; wat hun onthouden werd, dat was juist datgene, waarnaar hun harten smachtten; op hun vragen gaf niemand een antwoord, en de stormen, die er voeren door de jonge zielen, werden niet eens opgemerkt.

Men voedde ze op, zeker — soms heel voorzichtig, volgens de „raak- en smaak-niet-methode”; men zag ook wel eens door de vingers, als 't kalf een raren sprong deed. 't Bleef „jong volk.”

Men vermaande zoo af en toe tot bekeering, die o.m. ook blijken moest uit zekere schuwheid voor wat men wereldsch noemde, waartoe o.a. een viool plus strijkstok, een schaakbord en weet ik wat al meer behoorden (een paar dobbelsteenen schenen onschuldiger speelgoed!) en die blijken moest in een smaak voor stichtelijke lectuur van 't jaar zeventienhonderd en in 't zoeken van den omgang met Christenen boven de vijftig.

Die tijd is voorbij. Hier en daar zijn nog levende bewijzen voorhanden, dat ie bestaan heeft. Die tijd is gelukkig voorbij. Ik wil niet beweren, dat hij niet iets goeds

had. Ik wil zelfs wel erkennen, dat hij in menig opzicht boven den onzen stond! En zeker, dat de opvoeders te goeder trouw waren. Ik wil alleen maar zeggen, dat ze van het jonge leven niets begrepen en dat ze het onberekenbaar hebben geschaad.

Er was in menigen kring een duffe atmosfeer, voor jonge menschen om in te stikken.

Menig jongmensch is later den verkeerden weg opgegaan, doordat hij van het echt Christelijk leven een verkeerde voorstelling had. Alsof de vreeze des Heeren is een mijden van de gezelligheden en vreugden des levens. Zeker, er is een wereldsch vermaak, dat niet mag genoten. Er zijn plaatsen, waar Satan als een engel des lichts lokt, en die door Christenen niet mogen worden bezocht. Er is een ijdelheid, waartegen moet gewaarschuwd. Eenvoud, matigheid, ernst, bescheidenheid zijn de sieraden der jonkheid. Maar wie ze bezit, hoeft daarom met geen afgeloopen gezicht door het leven te gaan. Integendeel: hij heeft te toonen, dat het leven in de vreeze Gods een leven van genieten is, ook van genieten van allerlei goed, dat God de Heere in Zijn liefde schenkt tot veraangenaming des levens.

Voor al in onze dagen vol beroering moet dit worden ingezien. Onze jonge menschen moeten hun jonge leven genieten.

Laten ze muziek maken en zingen; laten ze lezen mooie boeken, waarin het leven belicht wordt met eeuwigheidslicht — laten ze in hun jongelingsvereenigingen scherpen hun denken en vermeerderen hun kennis en zich toerusten voor de taak, die hun later wacht — laten ze in hun meisjes-vereenigingen nog iets meer doen dan naaien en breien; laten ze daar ook nuttige kennis opdoen; hun zangvereeniging vinde hen weer ter ontwikkeling der stemmen of de reciteervereeniging doe ze genieten van de verzen en het proza onzer literatoren — laten ze genieten van vriendschap en liefde — wandelen in het licht der zon, schertsen, spelen, maar... bij alles bedenken, dat God ze om al deze dingen zal doen komen in het gericht, waaruit niet volgt, dat ze dit alles dan maar moeten laten, maar dat ze het moeten doen, zóó, dat ze God kunnen danken voor deze verrijking van hun leven en er krachten door ontvangen voor de verrichting van hun taak, dat ze dit alles moeten doen tot eere Gods en om elkander gelukkig te maken.

Daarom zullen de ouderen onze jongeren bij dit alles hebben te leiden. Het jonge leven mag niet vervreemd worden van het oudere. Oud en jong behoeven niet in elk opzicht tegenstelling te wezen. De vroolijkheid der jeugd en de ernst der rijpheid moeten elkaar aanvullen. De eerste verlichte het leven der ouderen en de laatste tempere het soms wat te helle licht der jonkheid.

Ik vind het een gelukkig verschijnsel, dat er in onzen tijd belangstelling is voor de jongeren. Dat allerlei vraagstukken omtrent den bloei der jeugd thans bloeien.

Dat men aandacht schenkt aan de vragen, de bezwaren, den strijd der jongere menschen.

Ik denk hierbij ook nog aan een kleinere groep.

Die het medelijden opwekte van *Dr. Daubanton*, wat blijkt uit z'n brochure: *Op ter examenjacht*.

Aan onze examenslachtoffers.

Dat begint al op school.

Rapporten en repetities vergallen het leven veler kinderen.

Later komen die „heerlijke” examens: dat zijn je „krachtmeters.”

Misschien bestaan er goede examens en kleurt *Dr. Daubanton* het wat sterk.

Maar, dat er veel slechte zijn, is wel zeker. Als een examen niet heel goed is, d. w. z. niet zoo is, dat de kans van vergissing, de kans om onbillijk te wezen aan de zijde van den examinerator heel klein is, dan is 't een onding.

Dat volstrekt niet beslist over iemands „bruikbaarheid.”

Dat het wel eens doet over iemand „handigheid.”

Examens kunnen het wel eens raden, maar ze raden het ook vaak niet.

Kranen op hun terrein kunnen zakken, en onbeholpen lummels in de praktijk slagen.

Volpompen en leegvragen — is de korte historie van menig jong leven, de geschiedenis van zijn ellende.

Examens zijn voor menigeen pijnbanken. Je hebt van die hoogvliegers, die altijd nommer één zijn, van die exemplaren met zenuwen van koperdraad, die er doorrollen. Maar de theoretisch-middelmatigen, de „zenuwpatiënten" doorleven hun angsturen.

Gelukkig gaan de oogen open.

Dr. Daubanton is niet de eenige, die 't kwaad gezien heeft. En in de toekomst is zeker een billijker systeem van onderzoek te wachten.

Dat aan de wezenlijk-goede kandidaten de eer geeft, die ze toekomt, en de kans niet meer biedt aan de alleen maar handige jongelui om met de palm te gaan strijken.

A. L. v. H.

8. Wat dunkt u over een examen Middelbaar Nederlandsch voor een meisje, dat gaarne leert, doch niet al te sterk van gezondheid is?

Is het een zware studie, en heeft zij veel aan een dergelijk examen voor haar toekomst? Ik meen dat het over het algemeen door weinigen gedaan wordt. Is er ook een betere studie voor zulk een meisje, ook opdat zij in de toekomst, zoo noodig, haar eigen brood zou kunnen verdienen? (Mevrouw E. te H.)

De studie voor een akte Middelbaar Nederlandsch is zeker niet veel lichter dan de studie in de Nederlandsche letteren. Er zijn vele dozijnen onderwijzers en onderwijzeressen, die een akte Middelbaar Nederlandsch verwierven, en bij benoemingen aan middelbare scholen gaan zij, die in de Nederlandsche letteren gestudeerd hebben, gewoonlijk vóór, bij de bezitters of bezitsters der akte Middelbaar Nederlandsch.

Het zou dus voor het jonge meisje in kwestie veel beter zijn, als zij in de Ned. letteren (die openen verschillende wegen, men kan dan ook leerars in geschiedenis en aardrijkskunde worden) ging studeeren. Als zij verstandig leeft, de studie niet overhaast, veel rust en buitenlucht geniet, behoeft zij zich niet te overwerken. Heeft het jonge meisje eindexamen gymnasium? Als zij dat niet heeft, wordt de weg langer en moet zij eerst voor staats-examen leeren.

Wat de vooruitzichten betreft, die zijn uitstekend voor meisjes, die in de letteren studeeren, vooral voor een meisje van Chr. beginselen, want de nieuwe wet op het H. O. zal talloze nieuwe H. B. Scholen en Lycea doen verrijzen en die moeten alle weer leerkrachten hebben.

De studie in de letteren duurt 5 à 6 jaar tot en met het doctoraal examen, dat volledige onderwijsbevoegdheid geeft — wie promoveert heeft nog 1 à 2 jaar noodig voor 't schrijven van de dissertatie. Het collegegeld bedraagt f 200.— 's jaars.

Mejuffrouw Neinen van het nationaal bureau voor vrouwenarbeid, die ik raadpleegde over deze vragen, zond mij ook het aardige boekje: „Leidraad voor meisjes bij de keuze van een beroep." Een vrouw kan tegenwoordig uit ongeveer driehonderd beroepen iets kiezen. Als ge mij uw adres wilt opgeven, wil ik het u gaarne ter inzage zenden. Men kan er alles in vinden, wat men graag zou willen weten over allerlei verschillende beroepen, die vrouwen kunnen uitoefenen. Er wordt bij verteld, waar men zijn opleiding kan genieten, hoeveel de onkosten, en wat de vooruitzichten zijn.

A. v. H.-S.

GELIJK EEN HEN

Gelijk een hen

Ik heb niet veel verstand van hoenders, en de eerste de beste lezer, die wel eens zes kippen en een haan hield, weet er meer van dan ik.

Een paar geleerde boeken zouden me in staat kunnen stellen, een eindeloze rij van opmerkingen en wetenswaardigheden ten beste te geven.

Ik zal dat niet doen.

Zou het niet ergerlijk, in hooge mate ergerlijk zijn, als ik dat deed?

Want, stel u voor, dat wij beiden zijn in een bedompte kamer, met een berookt plafond boven ons hoofd. En ik weet, dat we slechts enkele stappen te doen hebben, en slechts één deur te openen, om boven ons hoofd en rondom ons te zien den wijden hemelkoepel, vol schittering van sterren Stel u dat voor Zou het niet ergerlijk zijn, u te noodzaken in de bedompte kamer te blijven, en op te zien naar de armelijke, berookte zoldering, en daarvan heel precies te vernemen de afmetingen, en den naam van de houtsoort, en heel nauwkeurig het aantal planken, en de dikte der balken als daar buiten en daar boven is mateloze pracht.

Ja, stel u voor, dat uw vader in ons midden is. En ik spreek tot u over zijn kleet, over niets dan zijn kleet. En hem zelf noem ik niet, en zelfs als ik het deed alsof hij afwezig ware, zou dat niet ergerlijk zijn? — en tot hem spreek ik niet, en naar zijn stem luister ik niet . . . stel u dat voor zou het niet in hooge mate ergerlijk zijn?

De wereld is een kleet, dat God zich weeft uit ruimte en tijd.

Dwaas zijn zij, die zeggen, dat er geen wever van noode was en dat het kleet zich zelf weefde, en zich zelf vernieuwt, daar, waar het slijt.

Dwaas zijn zij, die het kleet en den wever vereenzelvigen.

Dwaas ook degenen, die hun wetenschap beperken tot de uiterlijkheden van het kleet, tot de kennis van het patroon, tot de wet, waarnaar het weefsel geweven is, — zonder ooit acht te geven op Hem, die Zich in de plooiën van dat wonderschoone weefsel verhult, en op Zijn stem, die tot ons spreekt.

Is de wever niet meer dan zijn weefsel?

Gelijk een hen

Gij weet wel, dat geen vogel grooter en meer zelfopofferende liefde toont voor zijn jongen, dan de hen voor haar kiekens.

Voor haar kiekens stelt zij zich aan de grootste gevaren bloot; ter wille van hen trotseert ze nijpenden honger en bittere koudé. Voor hen geeft ze het beste, wat ze geven kan, — haar leven.

Vanwaar die liefde?

Ja, vanwaar?

Kom me niet het woord instinct aandragen. „Instinct" is een heel mooi woord, en erg geleerd ook, naar ik meen, — maar per slot van rekening een woord, waarmee we niet anders dan onze onkunde trachten te bedekken.

Zou het niet beter zijn, te denken aan het woord, gesproken in den aanvang der schepping, door den Schepper zelf: „Vermenigvuldig u?"

Zoo zoeken we den oorsprong van de liefde van het dier tot zijn jongen in de liefde Gods tot Zijn schepping en tot Zijn schepselen.

En als wij dat doen, — is het mysterie dan verklaard, zoodat wij het kunnen tellen, en meten en wegen?

Natuurlijk niet. Maar het heeft zijn karakter van oneindigheid te duidelijker geopenbaard.

MASSAGE.

I.

Onlangs ontving de Redactie een vraag over massage en of massage kon worden aangewend door ongeofende handen, dan wel of dit dient te geschieden door de artsen zelf of door daartoe opgeleide deskundigen. Wij wenschen die vraag wat uitvoeriger te beantwoorden dan in de Vragenbus mogelijk is.

De *massage* of *wrijving* is al een zeer oude geneesmethode en onder het volk algemeen bekend. Instinctmatig wrijft men veelal over een aangedaan lichaamsdeel, en de inwrijvingen met verschillende uitwendige geneesmiddelen hebben veelal hun resultaten te danken, ja ook voor een deel aan die geneesmiddelen, maar toch voor het grootste deel aan de doelmatige wrijving.

De massage kan op vierderlei wijze geschieden:

1. door eenvoudig wrijven. 2. door kringvormige wrijving. 3. door kneden. 4. door kloppen.

De eerste methode is het gemakkelijkst, ook door niet-geneeskundigen uit te voeren, wanneer hun dat door een arts gewezen en opgedragen wordt. Het kringvormig wrijven, het kneden en kloppen vereischen veel meer kennis van den anatomischen bouw van het betreffende lichaamsdeel, en niet-deskundigen kunnen dan meer nadeel dan voordeel aan den zieke bereiden. Deze methoden dienen dus overgelaten te worden aan geneeskundigen en aan speciaal voor massage opgeleide deskundigen.

Doel van het *wrijven* is bevordering van den vochtstroom in het lichaamsdeel, niet alleen van de strooming van het bloed, maar ook van de lichaamssappen, die in de fijnste kanaaltjes vloeien in de richting naar het hart. Het moeten dan zijn wrijvingen in centripetale (naar het centrum toe) richting. Met dien vochtstroom worden dan ziekelijke producten uit het lichaamsdeel weggevoerd.

De strooming van de lichaamsvochten, die toch voor de grootste helft (die helft lager dan het hart gelegen) tegen de richting van de zwaartekracht in geschiedt, wordt bevorderd door de werking, de samentrekking der willekeurige spieren. Door de beweging van onze beenen is het mogelijk, dat de lichaamssappen uit onze voeten geregeld opstroomen naar boven, door de beenen naar het hart. Ze worden als het ware door de spiersamentrekkingen naar boven gekneed.

Bij ziekelijke aandoening van een lid blijft de spiersamentrekking wegens de pijn achterwege. Men geeft zoo'n lid zooveel mogelijk rust en vermijdt elke beweging. Ziekteproducten blijven dus nu achter, die toch moeten worden verwijderd. Massage is kunstmatige versterking van den vochtstroom, om daardoor sneller ziektestoffen en ziekelijke producten te verwijderen en de voeding van het lid te bevorderen, waardoor ook het gevoel van vermoeidheid afneemt.

Door den geregelden afvoer van de vochten, door de bevordering van den stroom van het aderlijk bloed, dat de afgewerkte stofwisselingsproducten medevoert, worden de spieren krachtig en gestaald, worden verzwakte zenuwen gesterkt. Meestal geschiedt dit door het kneden en kloppen, doch ook eenvoudige wrijvingen werken in dien zin gunstig. De spieren worden krachtig en lenig, vandaar dat gymnasten, atleten en acrobaten zich geregeld laten masseren. Maar ook vermoeide spieren ondergaan een heilzamen invloed door doelmatig masseren. In Indië hebben inlanders de gave, door wrijven en kneden der spieren het vermoeienisgevoel te doen wijken, het zoogenaamde pitjippen.

Vooraf door den ook hier te lande bekenden Dr. Mezger is de massage weer meer algemeen ingevoerd in de geneeskunde en wordt ze toegepast bij verschillende krankheden.

Het wrijven wordt aldus uitgevoerd: Na invetting van het lichaamsdeel en de wrijvende hand, wordt met meer

of mindere drukking gestreken in de richting van den vochtstroom, dat is in de richting naar het centrum des lichaams; dat wil dus zeggen, voor deelen onder het hart gelegen naar boven, en voor deelen boven het hart gelegen, naar beneden. Men beginne met zachten druk, vooral waar men gaat over pijnlijke deelen, en gebruike de vinger-toppen of de vlakke hand en oefene door de gewrichten van vingers en pols een veerkrachtigen druk uit. Het is goed, door eenige strijkingen van het gedeelte boven het aangedane deel een voorbereidende massage te laten voorafgaan. Is men over het zieke deel heen, dan wordt de hand opgelicht en begint men van voren af aan. Men mag dus niet heen en weer strijken.

De andere methoden van massage, vooral het kneden en kloppen, vereischen niet alleen technische vaardigheid, maar ook veel kennis van den bouw van het lid en van den aard van het lijden, en moeten zeker overgelaten worden aan den geneesheer of zijn deskundigen helper. Een beschrijving kan dus gevoegelijkerwijze in een tijdschrift als „Timotheüs” achterwege blijven.

Ter vervanging van de hand zijn in de laatste jaren verschillende instrumenten vervaardigd en in toepassing gebracht in de zoogenaamde Zander-instituten, die onder leiding staan van geneesheeren, die zich daartoe bekwaamd hebben. De massage kan dan langer en intensiever worden toegepast; maar de voelende hand van den geneesheer ontbreekt hier en dit is zeker op haar debetzijde te boeken. De geofende hand voelt de ziekelijke veranderingen en vindt in haar eigen vermoeidheid een zekere maat van haar werkzaamheid.

Dr A. D.

EX LIBRIS.

VIII.

Kloos heeft in *De Nieuwe Gids* erkend, dat men aan Ten Kate den naam van dichter niet mag weigeren. En *Van Eeden*, die vindt, „dat bij den goeden ouderdom meer verdraagzaamheid en meer waardeering behooren,” vergeleek zich elders met een kwajongen, die indertijd uit een katapult steentjes op een ruiter (Ten Kate) richtte. Het schijnt hem dus ook te spijten, dat hij vroeger zoo tegen Ten Kate uitviel! Deze beide verklaringen nu zijn leerzaam. Vooral voor de jongeren. Ze bewijzen voor de zooveelste maal, dat een z.g. nieuwe richting zich leelijk vergissen kan in de beoordeeling van het verleden en het heden. Wat hebben de „helden van tachtig” er de veertigers van langs gegeven. Wat is er gelachen om Beets, Ter Haar, Ten Kate, Schaeppman en nog zooveel anderen. En na wat jaren begonnen de critici weer terug te krabbelen om eindelijk met iets van een excuus te belijden, dat men toch wel wat had overdreven.

Met dit al blijft de kunst der tachtigers haar groote waarde behouden. Een nieuwere school trok in de jaren '90 en volgende, de aandacht, en *Alex. Gutteling* verzamelde met *Maurits Uylde* een mooie *Bloemlezing uit de Nieuwste Nederlandsche Dichtkunst*, (1905—1910.) die superieur werk bevat van Boutens en Geerten Gossaert, van W. L. Penning, Jan Prins, Thomson e. a.; ook van de verzamelaars zelf. Dat was toen het nieuwste inderdaad. Maar we leven snel — en thans in den jare 1920 kunnen we spreken van de nieuwe school van '80, de nieuwere van '90 of wat later, en de nieuwste, die dateert van 1914 ongeveer.

Van deze laatste geeft ons het boek van *Ernst Groeneveld: De Jongeren* een duidelijk beeld. Deze bloemlezing is merkwaardig, ook om de *Inleiding van Constant van Wessem*. En het is vooral over die *Inleiding*, dat we hier iets willen zeggen.

De schrijver begint met te constateeren, dat een ruimer begrip alle kunsten doordringt, dat men „de basis, waarop

in Holland *kunst* gemaakt werd, kon zien verbreed tot internationale grondslagen.”

Dat „in de Nederlandsche dichtkunst der laatste jaren een verblijvende herleving van een gevoel bespeurd kan, dat met kracht opkomt en zich baan breekt.” „Het is dat gevoel, dat door de vloedgolf der evolutie ook in het *provinciale* Holland is naar boven gebracht, het gevoel van saamhoorigheid met een alom verbreide menschheid, een soort kosmopolitisme, dat samengevat wordt met het woord *universeel*.”

Jawel. Dat gevoel is te bespeuren. En „ook in het gemoed der jongere dichters cirkelen de gevoelens rondom het groote gebeuren, dat de vernieuwing der wereld beduidt.”

Het kan wel niet anders. Alleen we zijn zoo vrij, hierbij een paar kantteekeningen te maken. Wat dat *universeele* betreft — elk groot dichter ziet z'n wereld, ziet meer dan z'n wereld als een universum. Prof. Te Winkel schrijft in *De ontwikkelingsgang der Nederlandsche Letterkunde* over het universeele in Vondels poëzie en als *Da Costa* van des dichters verbeelding zingt, dat ze „machtig is het Heelal tot één, één enkel denkbeeld te verbinden,” heeft hij het over hetzelfde thema. Maar de idee verliest zich hier schier in het oneindige als bij Vondel in diens weergalooze *Lucifer*.

Constant van Wessem denkt zich het universeele binnen bepaalde grenzen, al liggen deze dan ook ver buiten de „provinciale.”

Hij denkt aan de wereldvernieuwing en met deze vernieuwing, die zooveel bloed en tranen heeft gekost en nog kost, loopen wij nu juist niet weg. Voorshands valt er van wezenlijke vernieuwing nog niet veel te bespeuren. Tenzij men vernieuwing wil noemen den toestand van een in puin gestort gebouw, waaronder de bewoners verpletterd liggen en tusschen welks stukken en brokken nog vuurresten smeulen. Vernieuwing — wat het wrak doet zien, dat aanspoelde en waarop men niets vond van den opstand van het schip, dat eens op hoop van zegen uitvoer, en nu terugbracht een paar lijken met akelig verwrongen geaatsstrekken.

Een gevoel van saamhoorigheid in de wereld — een soort kosmopolitisme — 't klinkt zoo volkenbond-achtig, en of Europa, om maar bij ons werelddeel te blijven, daar veel plezier van beleven zal — geloove wie 't wil. In het „provinciale” Holland is veel gedaan om den nood der buitenlanders te lenigen, het is zoo, maar dit is geen trek, die ons landje pas in de laatste jaren is gaan vertoonen.

Dat echter met de oorlogsjaren een nieuwe periode is aangebroken in de kunst, zal ieder wel toestemmen, die iets weet van de evenwijdigheid, die de kunstgeschiedenis met de algemeene historie toont. Nogeens, dat kan niet anders. Denk slechts even aan Vlaanderen.

Nu zegt de schrijver, dat iedere nieuwe generatie jubelend de provinciale kunst der ouderen heeft weggeslagen. Juist — en dit maant tot voorzichtigheid.

Het is nu de tijd om af te geven op de „landschapjes-en-ik-lyriek” dus op het impressionisme en psychologische, dat in '80 en '90 de algemeene bewondering had, maar . . . voorzichtig met de steentjes in de katapulten — denk aan Kloos en Van Eeden! Straks komt het oude weer anders terug naar Bolland's woord. *Anders* — zeker, maar dat nieuwe vormpje tooit weer het ouderwetsche inhoudje, dat nu zoo uit de hoogte wordt bekritiseerd.

De Jongeren zelf levert bewijsmateriaal. De nieuwe beweging wil weer versterking van den zin tegenover het woord. Tegenover b.v. „het ratelend proza van Querido.”

Mooi! de zin is dus weer bij uitstek de uitgebeelde gedachte. Taal is meer dan klank. Taal is den mensch gegeven om de gedachten te *uiten*.

Dus de „trilboomen — labberlichtheiligen — blauw-en-wit-luchtenpoëzie” is hiermee wat lager gecijferd.

We lezen verder.

„Een letterkunde is in den ouden tijd nooit of te nimmer nationaal geweest in den vollen zin des woords.” Zoo schreef *Het Getij*, het tijdschrift der jongsten, waarom zich een aantal dichters groepeerde, waarvan *Herman van den Bergh* de vertegenwoordiger is, Zoo schreef het tegen hen,

die „een internationale Nederlandsche letterkunde pose en grootdoenerij achten.”

Nu is die bijvoeging: *in den vollen zin des woords* voorzichtig. Die „volle zin des woords” heeft al wat wonderen gedaan bij het bewijs van stellingen. Maar — al heeft onze literatuur in alle eeuwen onder buitenlandschen invloed gestaan, is ze daarom niet nationaal geweest?

Ik spreek nu niet over achttiende-eeuwsche — en ook wel andere eeuwsche produkten, die gemaakt zijn, toen we als volk zoo anti-nationaal hebben gedaan.

Hoofd was Renaissance-dichter; heeft hij geen nationale verzen geschreven?

Van Effens Spectator herinnert aan Addison en Steele — bevat dus geen echt-Hollandsche schetsjes?

Sara Burgerhart is naar Richardson gemaakt; geeft geen beeld daarom van het huisleven van ons volk?

De Camera doet denken aan de Engelsche humoristen; is geen Nederlandsch boek?

Scott is de vader van den historischen roman, dus Bosboom-Toussaint en Van Lennep gaven geen vaderlandsche romans?

De vragen zijn te vermeerderen ook met betrekking tot Fransche en Duitsche grootheden.

Neen, zegt *Het Getij* — in den vollen zin des woords *niet*. Laten we dan maar verder concludeeren; dan zijn wij, Nederlanders, in den vollen zin des woords nooit een zelfstandig volk geweest.

Potgieter! Potgieter!

We trekken de conclusie, dat de nieuwsten als de nieuweren aan 't overdrijven zijn en durven wel profeteeren, dat na eenige jaren wel weer een pleidooi zal worden gehouden voor de kunstrichting, die nu naar 't hoekje wordt verwezen! Iedere tijd heeft zijn eigenaardig stempel. En geeft daarom z'n eigenaardig kunstwerk.

't Zou de moeite loonen, enkele typische kritieken te verzamelen uit verschillende tijden. Hoe zou vergelijking het woord van den wijzen Prediker bevestigen, dat er niets nieuws is onder de zon!

Dwaas — de mensch die in onze wereld, waar de grootheden mekaar overschreeuwen op de rookende puinhoopen, nog iets gelooft van een beteren tijd, die komende is, als men zich maar weet aan te passen. De gouden eeuw wordt dan al met weinig heil spellende klanken ingeluid.

Meegaan met je tijd — is 't medicijn dat voorgeschreven wordt. Wie het niet inneemt volgens recept, is de conservatieve, die niet achter raakt, maar reeds achter is.

Van een inworstelen tegen den tijdgeest hooren we weinig. Toch blijft er een geboden conservatisme: Verzet de oude palen niet.

Hierom heeft de wijze der eeuw het nieuwe geslacht leeren lachen. Zooals er gelachen is om een Bilderdijk en een Da Costa, die den geest hunner eeuw bestreden. Zij waren *toen* de kleinzielige, enghartige criticasters, die *hun* tijd niet verstonden.

Maar wie hebben het geraden: zij, of de filosofen hunner dagen? Wij leven misschien in den gevaarlijksten tijd, die ooit beleefd is. In den tijd van het georganiseerd verzet tegen de Bijbelbeginselen. Laten we op onze hoede wezen. We kunnen wel zingen bij onze huisorgels: Zij zullen ons niet hebben, de goden dezer eeuw, . . . maar — hebben ze ons al niet!

Omdat we misschien vergeten zijn de voorwaarde voor onze vrijheden: Wilt Gij ons slechts nog kennen, God van het voorgeslacht!

Constant van Wessem heeft gelijk: een nieuwe periode brak aan. De jongeren zijn meer verstaanbaar in hun kunst dan althans „eenige ouderen.” Hun beeldenrijkdom is respectabel.

En Ernst Groeneveld verzamelde in zijn boek schoone gedichten. We zullen dankbaar genieten van dit werk; van *zijn* poëzie en van Zeldenthuis en Martin Permyns en Kelk e.a., zonder te vergeten, dat het werk der ouderen ook waarde heeft en even groote waarde heeft.

A. L. V. H.

EX LIBRIS.

IX.

Van de hand van Dr. J. Itjeshorst verscheen een *Leerboek der Geschiedenis van het Nederlandsche Volk* in twee deelen. Ook zagen het licht twee stukken van het *Leerboek der Algemeene Geschiedenis*: het eerste omvat Oudheid en Middeleeuwen; het tweede behandelt de geschiedenis van de Reformatie tot 1713. Op deze historische werken vestigen we hier de aandacht. Wat het eerste leerboek betreft: bij het doorbladeren van Deel I treft al aanstonds de verdeeling der stof. De schrijver behandelt de Volkshistorie en geeft daarom wat den Gravetijd aangaat, niet maar een geschiedenis van Holland of van Holland en Zeeland ten koste van die der rest. Hij teekent heel duidelijk de lijnen der ontwikkeling aller gewesten, terwijl hij de karakteristiek der eeuwen aangeeft. Dit dunkt ons van belang. Dit werk is duidelijk en weet hoofdzaken van bijzaken te onderscheiden. Het leert studeeren. 't Boek is „bij,” wat we trouwens konden verwachten.

Wat is, om nog iets te noemen, in een paar bladzijden helder en zakelijk het tijdvak van Leicester geteekend en wat krijgen we op de pag. 103, 107 en 108 in enkele alinea's een kijk op de tactiek van Anjou. Wat is duidelijk aangegeven, waardoor ons volk er in de jaren 1588—98, de bekende „tien,” geheel bovenop komt, welke — menschelijkerwijs gesproken — de factoren zijn, waardoor we straks een eervolle plaats in de rij der volken beslaan. Dr. I. verstaat de kunst, om in weinig woorden veel te zeggen; om de historische stof zóó te bewerken, dat ze gemakkelijk kan onthouden worden; zonder dor te worden vertelt hij ons kort van de feiten en de toestanden. En wat nu z'n *Algemeene Geschiedenis* betreft, ik zou zeggen: naar zó'n werk hebben we al jaren verlangd; daarop hebben we eigenlijk zitten wachten. Het is er nu. Laat het nu ook gebruikt worden. De leidingen Gods in de historie der volken wijst de schrijver zoo duidelijk aan. De geschiedenis der oude volken, om hier maar bij te blijven, brengt hij in verband met de Bijbelsche Geschiedenis. En het is juist zoo noodig, dat voor onze studeerende knapen dit verband gelegd wordt. Ze lezen van de Hiksos en de Faraonen en zullen deze namen te beter bewaren en de geschiedenissen, waarin ze voorkomen zich te levendiger voorstellen (en dit is juist van zulk een beteekenis!) als ze weten, dat de Bijbel ons historien meedeelt, die onder het bewind dezer heerschers gebeurd zijn.

Zoo weten we, hoe de Egyptenaren in hun schatting hoog boven andere volken verheven waren. Jakobs familie en geslacht moest ook daarom in strenge afzondering leven. Als de Hiksos zich meester maken van Egypte, doorleeft het Egyptische volk een tijd van onrust en strijd. De hoofden eigenen zich den ouden titel Farao toe. In dien tijd bewaart Jozef Egypte voor den hongersnood. Straks breekt een andere tijd aan. De Hiksos worden verdrongen, en de echte Faraonen, de wettige opvolgers der oude vorsten, treden op. Zij hebben Jozef niet gekend en vertrouwen het volk van Gosen niet, vreezen, dat het te kwader ure zich zal aansluiten bij de vijanden. Daarom probeeren ze de volkskracht te breken door zware verdrukking.

De Hiksos worden teruggedreven, maar trachten herhaaldelijk het verloren terrein te winnen en hopen op de hulp der Hebreuwsche stammen. De Faraonen gebruiken nu de Israëlieten om de grensvestingen te versterken. Deze moeten dus arbeid verrichten voor de Egyptenaren en we weten uit Exodus, welk karakter die arbeid droeg. Ramses bouwt Pithom en Rameses, exploiteert de kracht der Hebreërs, die roepen tot God. Dan verschijnt Mozes in Egypte en Gods sterke hand leidt Zijn volk uit het diensthuis.

Ik geef deze episode kort weer, om een indruk te geven, hoe de schrijver z'n taak heeft opgevat.

Dr. I. deed een goed werk met het verband te leggen tusschen de Egyptische ongewijde geschiedenis en den inhoud van Exodus. Het ongelooft heeft ook de waarheid van het Exodus-verhaal betwist, omdat geen schrifturen aanwezig waren, die het konden bevestigen. Met een beroep op de Egyptische koningstafels verwees het de Bijbelsche Historie naar het deel der wetenschap, dat te weinig belicht is, om het te gelooven. En gelooven op gezag alleen doet geen man van wetenschap, wien het om het zoeken minstens evenveel gaat als om het vinden. Nu ligt het — laat ik nu maar eens heel gewoon en onwetenschappelijk redeneeren — voor de hand, dat de Exodus-historie door den trotschen Egyptenaar niet is „geboekstaafd.” Ze is voor Egypte een reeks van nederlagen. Gods plagen verschrikken het volk en richten in het sociale leven verwoestingen aan. En straks gaat de Egyptische heirmacht smadelijk onder in de wateren van de Schelfzee. Dat een volk als het Egyptische dit al zou hebben willen bewaren voor de geslachten, lijkt onwaarschijnlijk. In verband met de Israëlietische geschiedenis haal ik hier aan, wat ik las in *A Guide to the Babylonian and Assyrian Antiquities*. (*British Museum*.)

Een der documenten van Tell el-Amarna in het museum te Londen aanwezig bevat het volgende: „Thus saith Yapakhi of Gezer, thy servant, the dust of thy feet, and the servant of thy horses. At the feet of my lord the king, my gods, my sun, the sun in heaven, seven times and seven times. I prostrate myself upon my breast and back. I have hearkened intently unto the words of the messenger of my lord the king. Let my lord the king, the sun in heaven, take heed unto his land, for the Khabiri are mighty against us; and let the king my lord stretch out his hand unto me and let him deliver me from their hands, so that they may not make an end of us.”

Wat dus in 't kort hierop neerkomt, dat een vorst in Zuid-Palestina met de gebruikelijke plichtplegingen om hulp roept tegen de Khabiri (Hebreërs) die machtig zijn tegen hem. Zeer waarschijnlijk heeft dit betrekking op den intocht van Jozua en de in-bezit-neming van het land der belofte.

Als we nu terugkeeren tot het boek van Dr. Itjeshorst, dat voor onze inrichtingen van voortgezet onderwijs thans alleszins het aangewezen studieboek is, moet ik toch zeggen, dat ik met eenige verwondering de recensie van dit werk in De Standaard gelezen heb.

De aanbeveling was maar zoo-zoo. „Het is niet minder bruikbaar dan andere van dit soort, en voor onze Chr. Onderwijsinrichtingen stellig meer aanbevelenswaardig.” 't Kon nóg minder gunstig — 't is zoo. Maar ik begrijp toch niet, dat zoo sobertjes de aanbeveling moet zijn op grond van wat de conclusie voorafgaat.

Den titel leerboek vindt de recensent wat te weidsch. Overzicht ware beter naam geweest, „omdat de schrijver in twee deeltjes klein octavo resp. 253 en 155 blz. de wereldhistorie van de Schepping tot den Utrechtschen vrede behandelt.”

Ik zie primo niet in, waarom een „beknopte geschiedenis,” een „overzicht,” geen leerboek kan zijn, en secundo zou ik willen vragen, of hier niet alles afhangt van het doel, waarmee, en den kring, waarvoor Dr. I. deze boeken schreef.

Dat de levende voordracht ook wat moet doen, behoeft, naar ik meen, geen betoog en dat de schrijver wat overlaat voor den docent, bewijst alleen, dat hij verstand heeft van „onderwijs geven.” Ik vind het dan ook — in tegenstelling met den Standaard-recensent — heelemaal niet erg, dat de boekjes met wit doorschoten worden en de leeraar aantekeningen bij de hier geboden leerstof geeft. Zeker — de historische figuren moeten leven voor de leerlingen en het is de taak van den leeraar om de geschiedenis te laten leven, al verlangen we de dwaze heldenvereering van onze jeugdperiode niet terug.

De leeraar kent natuurlijk de bronnen en laat daaruit belangrijke citaten aanteekenen. Hij leert z'n leerlingen, waar ze zoeken moeten om wat meer te vinden, dan

't leerboek geeft. Alles komt hier aan op de bekwaamheid van den onderwijzer. Die natuurlijk boekjes als Brieven van Joan de Witt van Dr. Japikse en werken als Prins Willem I van Prof. Blok en het Plakkaatboek — die pas verschenen zijn, kent.

Ik had wel gewenscht, dat de recensent de aandacht gevestigd had op het origineele in deze leerboeken.

Intusschen — Dr. I. moet er zich maar mee troosten — hij weet ook wel iets van de Geschiedenis onzer Letteren af — dat in de eerste helft der 19^e eerste-klas-literatuur door zekere Gidsartikelen als „niet veel zaaks” zijn verrecenseerd.

De *Wonderbouw van het Heelal* is de titel van een werk van Dr. W. J. A. Schouten. Het boek teekent het wereldbeeld der oudste volken en handelt in het tweede stuk bij het hedendaagsche wereldbeeld over zon en maan, over planeten en asteroiden, over kometen en meteoren, over veranderlijke en nieuwe sterren; over het spectrum der sterren en de afstanden der sterren, over sterrenhoopen en nevels. Om te besluiten met de hoofdstukken: Christendom en Natuurwetenschap; het ontstaan van het heelal, het doel en de doelmatigheid der schepping en het einde der wereld.

Geen boek voor iedereen, en toch een boek voor ieder, die naar wat meer dan oppervlakkige kennis verlangt van de wonderen boven hem.

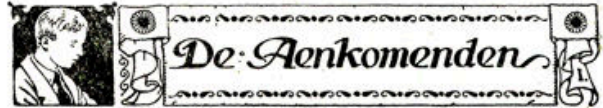
Op de titelpagina staan de woorden: De werken des Heeren zijn groot; zij worden gezocht van allen, die er lust in hebben. De werken des Heeren zijn groot — dit is het uitgangspunt van den geleerden schrijver en tot deze these keert hij weer: ze is ook het laatste woord bij de beschouwing van den wonderbouw van het heelal.

Wat het boek bijzonder aantrekkelijk maakt, is dat het ook de geschiedenis der beoefening van de sterrenkunde geeft en den invloed der studiën op het leven der volken. Op het godsdienstig en politiek leven. Zoo vestigt Dr. S. er de aandacht op, dat de regelmaat, die zich afspiegelt in de bewegingen der sterren, zulk een indruk gemaakt heeft op den bewoner van China, dat deze van blijvenden invloed is geweest op zijn levensbeschouwing en o. m. ten gevolge had de buitengewone vereering der voorouders.

Toch wacht de schrijver er zich voor, om den Bijbel het antwoord te doen geven op alle vragen der natuurwetenschap. Hij erkent het, dat het Bijbelverhaal voor groote moeilijkheden plaatst. Maar terecht merkt hij op, dat Augustinus' woord nog steeds z'n waarde houdt: God wilde Christenen maken en geen wiskundigen. De Bijbel geeft slechts een opsomming der hoofdpunten. In den loop der tijden is het den mensch geschonken, eenige lijnen te vinden en na te speuren in het Goddelijk plan van den alwijzen Schepper, die de aarde gemaakt heeft door Zijn kracht, die de wereld heeft bereid door Zijn wijsheid en die den hemel door Zijn verstand heeft uitgebreid. En de schrijver verwacht, dat nog meer verrassende ontdekkingen zullen gedaan worden.

Tegenover de bewering, dat natuuronderzoek tot ongelooft zou leiden, wijst hij er op, dat vele beroemde natuurkundigen geloovigen waren. Mannen als Dennert, Newton en Kepler hebben in de lichten des hemels de werken Gods gezien en Dr. Schouten citeert de schoone woorden van laatstgenoemden geleerde, waarmee deze zijn hoofdwerk over de harmonie der werelden besluit: O Vader des lichts, Gij wekt door de natuur in ons verlangen naar het licht der genade, om ons zoo tot het licht der heerlijkheid te voeren! Ik dank U, Schepper en Heer, dat Gij mij deze vreugde in Uw schepping, dat genot in de werken Uwer handen hebt geschonken. Ik heb de heerlijkheid van Uw werken aan de menschen bekend gemaakt, zoover mijn eindige geest Uw oneindigheid vermocht te begrijpen. Waar ik iets gezegd heb, dat Uwer onwaardig is, of eigen eer mocht hebben gezocht, vergeef mij dat genadiglijk!

A. L. V. H.

PRULLEN.

Een vriend van mij bezocht eens een Zondagsschool met het doel om voor zich zelf — hij was onderwijzer — kennis en leering voor de praktijk op te doen. Hij werd welwillend ontvangen, en kreeg zelfs allerlei bescheiden mee, als kaartjes, boekjes, lijsten enz.

Onder hetgeen hij naar huis meebracht, was ook het hiervolgend naamvers. De kaart, waarop het stond, werd aan de kinderen voor leerzaamheid uitgereikt. Hier volgt het rijmpje, waaraan ik enkele opmerkingen wil toevoegen.

Daar is de ware wijsheid te vergaren
Elke eerste dag van iedere week.

Zie, ik hoor Gods Woord hier duidelijk verklaren:

O zoo goed is voor mij geen preek.

Nochtans ik moet mij zelve schamen,

Dat ik zoo traag en lustloos zij.

Ach, zou als kind geen ijver mij betamen!

Getrouwe Heiland, sta mij bij!

Sterk mij, dat 'k alles om U kan verlaten;

Cresus zijn goud dat baat mij niet,

Heilige Geest, leer mij het kwade te haten,

Opdat ik steeds Uw licht geniet,

Onder Uw leiding, Heer der Heeren,

Loof ik U, dat ik hier mag verkeerem.

Wat nu van deze rijmelarij te denken?

Een kind, een Zondagsschoolleerling komt heel deftig vertellen, dat een preek in de kerk voor hem niet halen kan bij hetgeen op Zondagsschool verteld wordt. Hoe kan zoo'n jonge albedil daarover oordeelen? Begrijpelijk is misschien daarom, dat hij plotseling over zichzelf gaat klagen, en 't slotwoord „zij” maakt heel den volzin nog onduidelijker. Hoe echter komt daarna het verlaten van alles voor den Heiland, te pas? Nog wonderlijker is het, hier plotseling den ouden koning Cresus te zien verschijnen. Maar dat is zeker gedaan omdat er een letter C. noodig was, wijl we hier een naamvers hebben, waarvan de eerste letters *De Zondagsschool* moeten vormen.

Het geheel is blijkbaar, gelijk vaak in zulk een geval, het werk van iemand met goeden wil, maar met groot gebrek aan kennis en dichterlijkheid. Hoe dwaas is de uitdrukking: „Ik moet mij zelve schamen,” alsof men ook een ander schamen kon. „Cresus zijn goud” is plat Hollandsch, waarin het tweede woord overtoollig is. Over dichtmaat en klemtoon spreken we maar niet.

Het geheel is jammerlijk prulwerk, en toch wordt dat op de Zondagsschool ingevoerd tot stichting van de jeugd.

Het kan wel zijn dat we hier nog eens op terugkomen, want de oogst is groot. Men denke slechts aan Kerstliederen als:

Wijzen op de ster gegaan,
Brachten Hem geschenken aan.

Of ook: Als is eng ook de poort,
Zie toch draagt zij een woord, enz.

Er is voorwaar nog heel veel op dit gebied te beteren.

A. J. H.

LANG GELEDEN.

'k Zag in de diergaard, hoe om de apenkooi een schaar
Elkaar verdrong van kindren, mannen, vrouwen.

„Zie,” riep een spotter, 't is toch waar,

Dat menschen gaarn hun broederen eens aanschouwen.”

Maar een, van wien ik 't minst dat had verwacht

Sprak: „Schaam u wat: wij zijn van Gods geslacht.”

A. J. H.

EX LIBRIS.

X.

In het Januarinummer van *Bloesem en Vrucht* (9e Jrg.) staat een mooi artikel van den Heer J. van Ham over „*De Zuid-Afrikaansche Letterkunde.*” De schrijver geeft ons in achttien bladzijden een historisch overzicht van der Boeren taal en literatuur, en toont de nieuwere ideeën op taal- en letterkundig terrein te kennen. En dit niet alleen: hij volgt ook de nieuwe richting. 't Is hem niet maar te doen om te kronieken en te ontleden, om een koud, dor betoogje te houden over wat leeft en groeit en bloeit en rijpt, maar hij weet het streng-wetenschappelijke, het goed gedocumenteerde te paren aan het teer beschrijvende van het doorvoelde schoon. Ook verstaat hij de kunst om het belangrijke van het minder gewichtige te onderscheiden en hij bezit de gave om weg te laten, wat de helderheid van waar-het-op-aan-komt zou schaden.

Z'n zinnen zijn kort, en het geheel laat zich ook daardoor prettig lezen.

Al dadelijk neemt hij positie tegen hen, die 't Afrikaansch beschouwen als „een verminkt Hollands, een taal voor die onbeschaafde Boeren, een kindertaaltje.”

„We dienen het echter te zien als een andere tak van 't Nederlands, die zich op eigen wijze heeft ontwikkeld, evenals er in Afrika een Nederlands volk met een geheel eigen volkskarakter ontstond. De omstandigheden en de omgeving, hun leven van strijd met de natuur van 't land, met wilde dieren, met de Kaffers en hun bloeddorstige koning Dingaan, met de Engelsen, hebben van de Boeren dat taai, volhardende, krachtige, ernstige, vrome volk gemaakt, dat we zoozeer liefhebben. De strijd met de hebzuchtige Engelsen, die zijn hoogtepunt vond in de Boerenoorlog aan 't begin onzer eeuw, wekte sterk 't nationaliteitsgevoel op: de liefde voor eigen volk, eigen geschiedenis, eigen taal.”

In onzen tijd, waarin op de waarde der dialecten wordt gewezen, moet de tot Afrikaansch ontwikkelde Nederlandsche taal wel de aandacht trekken; in onzen tijd, die de taalverschijnselen historisch tracht te verklaren en bovendien de „sociologische structuur” der taal bestudeert.

Dat de Afrikaansche dichters zooveel oorlogspoëzie gaven, het groote gebeuren bezongen van den „trek” en van de worsteling tegen den verdrukker, van den strijd om het bestaan, verwondert niemand, die weet, hoe de dichterziel reageert op de ervaringen; hoe dus ook de volkservaring den dichter inspireert.

Celliers wordt geciteerd met z'n krachtig:

Ik hou van 'n man, wat sij man kan staan,
ik hou van 'n arm, wat 'n slag kan slaan,
'n oog, wat nie wijk,
wat bars kan kijk
en 'n wil wat so vas so 's 'n klipsteen staan!

Dat is de ideaal-Afrikaner, zooals *Celliers* hem ziet, de man van „durf en daad,” die voor geld z'n recht niet prijs geeft en van wien de verrader krijgen kan „'n trap van sij voet.”

Terecht spreekt Van Ham van het prachtig klankeffect in de strofe:

Dit is die winterwind wat waai,
al wenend deur die lange nag,
al wenend om die verre dag;
die twijge swenk, die takke swaai,
dit is die winterwind wat waai.

Dit zijn regels om hardop te lezen, verzen, die je wat laten zien en voelen.

De schrijver noemt natuurlijk ook *Du Toit* en herinnert aan *Die os*: het gedicht van stevigheid en kracht.

Hoe rustig stap hij aan,
die edel jukgediert!
hoe waggel hij die kop,
met horings swaar gesierd
en stewig ingestrop!

Hoe rustig stap hij aan,
so sonder tuiggetooi,
met matte doffe plof;
Sijn vel trek plooi op plooi
rondom die bre'e skof.

Met die bijna ontroerende slotregels:

Stap, stap dan rustig aan
en deel die trekkerslot;
die skaarste en overvloed,
daar in die land, waar God
ook is ver osse goed.

Men kan ossendichten verwachten van Afrikaners. „Die os” is voor den Boer, wat het paard is voor den Arabier.

Bij dit tweetal hoort dan Leipoldt, met dat naieve en toch hart-brekende gedicht over dat „seepkissie,” dat in Engeland is gemaakt, „om hier in ons land als 'n doodkis te dien.” Waarmee „klein Jannie” z'n spelletjes speelde: klein Jannie, die „so fluks en gesond en groot ver sijn jare was,” maar „in die kamp” spoedig begon te hoesten en wiens leven met enkele dagen al half verwoest was.

„Hulle het jou op Saterdagmiddag, seepkissie,
Gedra na sijn tent als 'n doodkis daar!
Die wit gesiggie — jij weet, seepkissie,
Die handjes gevou en gekruis oor mekaar.

Hulle het jou in England gemaak, seepkissie,
Om hier ver ons kinders als doodkis te dien:
Hulle het ver jou lijkies gevinde, seepkissie,
En ik het jouseelve als doodkis gesien.”

Wat 'n wereld van smart!

Hoe hebben onze Afrikaansche dichters hun volk begrepen en hoe wisten ze te verklanken, wat de zielen in beroering bracht, in een taal, die niet onderdoet voor die onzer woordkunstenaars, die ze kenden evenals de „buitlanders.” Op mogelijken invloed der niet-Afrikaners op hun talent, wordt door Van Ham gewezen.

(Slot volgt.)

A. L. v. H.

V A R I A.

Tijdkwaal.

Oud te wezen voor den tijd;
Kwaal, waar dit geslacht aan lijdt.

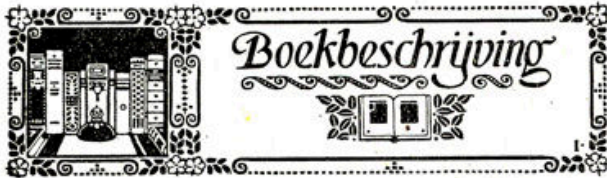
Zelfkennis.

Klaas zag op straat een twist en mengde er ongenood Zich in. Tot loon kreeg hij in 't hoofd twee diepe wonden. „Vriend,” sprak de dokter, om wien was gezonden, „'t Geval is kwaad; je hersens liggen bloot.” „Wat hersens!” riep toen Klaas, „hoe kun je 't droomen: Zoo 'k hersens had, nooit was dit me overkomen.”

Bunyan.

'k Denk vaak, als 'k op uw beeldnis staar,
O ziener, groot en wonderbaar,
Dien 'teeuwental den krans niet rooft
Bij wat gelooft of niet gelooft,
Hoe schoon de werkelijkheid wel zij,
Die droomen leert zoo schoon als gj.

A. J. H.

De Banneling.

Al het goede, wat van Selma Lagerlöf door Dr. H. J. L. opgemerkt is in een boekbescrijving, gewijd aan haar werk „Jeruzalem,”*) onderschrijf ik gaarne. Ik acht het dan ook nu niet noodig, dit werk uitvoerig te bespreken.

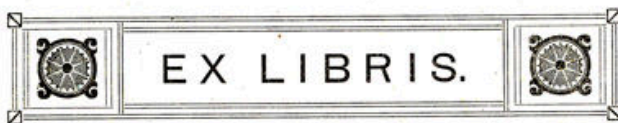
Alleen wensch ik één opmerking te maken over den inhoud van deze pennevrucht: bepaald onschuldig kan ik De Banneling niet noemen.

Selma Lagerlöf geeft geen Christelijke lectuur. Maar dit nu daargelaten, zij treedt in dit werk niet op tegen bepaald immoreele handelingen. En nu zult ge zeggen: Selma Lagerlöf vertelt slechts. Ze vertelt, wat er onder de menschen plaats heeft. Ze laat des menschen gedachten, overleggingen en handelingen zien. Ze hangt den moralist niet uit. Ze laat haar eigen stem niet hooren. Toegegeven! Maar als ze — in dit werk ook — het afschuwelijke beeld maalt van den oorlog, dan vertelt ze ook onverstaanbaar. En ze vertelt aangrijpend! Maar — toch zóó, dat ge goed weet, door-en-door weet, wat Selma Lagerlöf over den oorlog denkt. En dat geeft mij recht een zelfde houding bij de schrijfster te verwachten in betrekking tot andere in het boek gemaalde toestanden. En dan moet ik verder gaan, en zeggen, dat ik zeer onbevredigd ben over het gedeelte, waarin gesproken wordt over Sigruns ontrouw. Als Sigrun, de predikantsvrouw, zich notabene voor dood laat uitgeven, laat voorgeven aan haar man, die ziek ligt, dat zij aan de pokken gestorven is, en er dan stiekum van door gaat, de wijde wereld in, dan vind ik dat nog al kras! Ja, als ze dan ten overvloede aan een anderen man — aan den hoofdpersoon, den banneling, Sven Elversson — laat gevoelen, neen tenslotte openlijk verklaart, dat zij hem liefheeft, doch aan die liefde niet toe wil en mag geven, maar terugkeeren moet naar haar wettigen man, en dan terugkeert, dan noem ik dat een voorstelling, die sterk gehekeld dient te worden. Insteede daarvan is Sigrun de aangebedene, ook van de schrijfster. Hierbij zal ik het laten.

Volwassenen kunnen over dit stout-fantastische, sprookjesachtige boek zelf oordeelen. Wie eenmaal begonnen is te lezen, wil lezen tot de laatste bladzij toe. Die geraakt onder de machtige bekoring van Selma Lagerlöf en slikt alle mogelijke en onmogelijke voorstellingen op den koop toe.

J. T.

*) Zie No. 1 jaargang 24.

X. (SLOT.)

Bij het lezen van de verzen van de maand trof me een klein gedichtje in het Maartnummer van *Elseviers Geïllustreerd Maandschrift* No. IV van *Lyrische Momenten* door A. E. Drijfhout. Madrigaal heet het: Lierdicht. En het begint zóó:

Vier witte duiven op een dak
vertreuren daar hun blank bestaan:
de hemel is van regen strak,
waar traag de grijze wolken gaan.

Let nu eens op die tusschenregels: hoe echt is dat gezegd. Daar is stilte in de natuur, maar niet de stilte van den zomeravond, waarin de natuur zich ter ruste begeeft

onder genieten van zachte gouden stralen en luistert naar de gouden tonen van fluitenden lijster, die zingt zijn lied van vogelenvreugd.

Maar de stilte van een dag zonder zon, van een dag onder grauwe dikke lucht; de vogel heeft geen zin. De stilte van den dag „der doffe starheid.”

En de dichter wacht, of geen geluid die strakheid breken komt: of geen „toornig haangeschrei” (een pracht-beeld!) de verandering zal brengen.

Maar hij wacht vergeefs met de vier witte duiven op een zonnestraal.

In hetzelfde nr. bespreekt *Anne Hallema* de kunst van *Van Daalhoff*, den schilder, die zoo meesterlijk weergeven kan, o. m. „het levensverhaal van onze 17e eeuwse genrepaneeltjes en het sensitieve gewaarwordingsleven der nieuwe dichtkunst.”

Keurige reproducties verluchten den tekst.

Hallema brengt hier schilderkunst en woordkunst bijeen. En Van Daalhoff doet hem denken aan Boutens en aan Gorter. En dan geeft de kunstcriticus in keurig Nederlandsch de karakteristiek van Van Daalhoffs kunst.

Ik wil er iets van laten hooren.

„Deze dichtelijke schilder is soms de minstreef, die de avonturen van het ridderleven bemijmert, dan weer de volkszanger, die wijsjes neuriet van melancholische levenswijsheid, klaaglijk als herfstavondwind in de biezen. Hij vergestalt zich in de ingetogen bidverstilling van een Madonna, of dartelt in de uitgelatenheid van een vroolijk kind, dat blij jubelt om kleurig speelgoed. Van Daalhoff hoort de Angelusklok, maar ook het orgel, dat in de vergulde avondstraat het volksbuurtje op de been lokt. En wat leven rankt er in hem op, als hij een doedelzakspeler hoort met zijn wonder suggestieve geruchte van verre landen achter de bergen! Hij doordwaalt de Middeleeuwen, bezoekt Adriaan van Ostade in zijn kroegje en jubelt met Herman Gorter over de sprokige natuurweelde van Mei. En overall draagt hij mee den geur des levens. Het Shakespeare-drama . . .”

We kunnen dus wel spreken van een veelzijdig ontwikkeld talent.

En van een artist, die het leven weet uit te beelden in zijn nuanceeringen.

Op pag. 154 een reproductie van zijn *Erfje*.

Een eenvoudig huisje met wat boomen er om; een moedertje in actie: zie er eens naar, en de gedachten rijzen aan het menschengeluk, dat daar wonen moet in die rijke natuur. Ge denkt, zegt de criticus, aan de „gebeurtenisjes” in het leven der bewoners; aan de trouw, die er zegent van dag tot dag; aan den nijveren werkman, die van avond thuis komt en dan wat later z'n pijpje zal staan rooken voor de deur.

„Wondertjes van innigheid” zijn de Daalhoff-wintertjes. Z'n Kerstmis, de kerk in de sneeuw — fantastische schoonheid door al dat wit, geplekt aan verweerde muren, door die breede, blanke randen langs deuren en ramen. En de menschen er voor: de grooten en de kleinen; de grooten met de slee-en, gezellige wagentjes zonder wielen, waarin de kinderen genieten hun winterweelde.

Van Daalhoff heeft ons lichtstukken gegeven: Gorters Mei in tinten en vormen: „goud-schemerende schilderijen,” die poëzie uitkleuren en „kaarsstil-brandende” kunstwerken. Hij componeerde, zegt Hallema, op de verzen: De ruiters zijn naar huis gekomen; elk naar zijn slot in de oude boomen. Componereen — schilderen — dichten — 't is ten slotte allemaal hetzelfde, drieërlei openbaring van schoonheid, van gedachten der ziel. Van Daalhoff wordt geïnspireerd door de muziek van Wagner en door Hamlet van Shakespeare.

Ik zou nog wat willen zeggen over z'n „Vrouw bij de lantaarn,” over de symboliek in z'n pastel-werk: over de Christusbeeldingen, die spreken van devote liefde. Over zijn gedachten over het lijden, dat hij weergeeft door noodweer, dat de natuur verwoest, maar vooral door Het Kruis!

Het Kruis met den Man van Smarten! A. L. v. H.

mannen, trotsch op hun ouden Keltischen oorsprong, gehecht aan het oude, moeilijk door eenigen menschenlijken vijand te beteugelen. — Als in Caesars tijd de Romeinen gansch Gallie knechten, staan de bewoners van Bretagne slechts in naam onder de Romeinsche heerschappij. Als straks de Franken komen, noemen zij de krijgshaftige lieden van het rotsachtige schiereiland *Bretton*, naar het oude woord Brit, dat geschilderd beteekent. Want als zij gingen in den krijg, versierden zij hun naakte lichamen door ze te schilderen. Ze versierden ze.... Was de *krijg* voor hen niet een *feest*?

Maar het gelukte hun niet dat sterke volk voor goed aan hen te onderwerpen. — En als veel eeuwen later de geweldige Fransche revolutie losbarst, is Bretagne de schouwplaats van een bloedigen burgeroorlog tegen het republikeinsche regime, en nog in 1832 duiken er telkens volksbewegingen op ten gunste der oude, verdreven Bourbons.

Dappere mannen. Dapper geworden in den strijd met de zee, hun vriend. Hun vriend, die in den vischvangst aan duizenden mannen en vrouwen werk en brood verschaft.

Hun vriend — en hun vijand.

De vijand, die de kleine boot neemt en ze wegslingert op de klippen. En de opvarenden dreigt met den dood. Maar de reddingboot vaart uit.

„Wat de zee bouwt, heeft een hart.”

Geen tijd om handen te wringen.

Geen tijd om te schreien.

Weg, tranen! Weg, alle droefheid!

De handen uit de mouwen.

En de spanen vastgenepen in de vuist.

En de sterke spieren gespannen.

En geholpen, al wat helpen kan, man of vrouw.

En de lippen saamgeklemd. Geen woord gespild.

Vooruit! Zee in!

In de branding loert de dood.

Voorwaarts! Dien loerenden dood tegemoet.

En dien dood getart.

Vooruit! De daverende zee tegemoet.

En in het hart de oude bede:

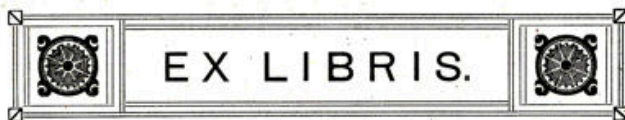
Préserve nous, Seigneur....

Notre bateau est petit, —
et ta mer est grande.

Uw zee is groot....

Uw zee....

K. T. B.

XI.

Toen we schreven van de oorlogswinst op het terrein onzer Letterkunde, dachten we allereerst aan den Vlaamschen dichter *René de Clercq*: aan zijn bundels *De zware kroon* en *De noodhoorn*.

Hoe heeft hij het rustige leven van den Vlaming bezongen. Zooals deze het genoot vóór den bangen oorlog.

Hoe heeft hij het gezien en meegeleefd in die gouden jaren, waarin de nijvere werkers van het Zuiden hun arbeid ruim beloond zagen met het dagelijksch brood, dat in tevredenheid werd genuttigd. Roggebrood en geitenmelk — een wieg met een kraaiend jonkske — zonlicht spelend op de tafel en tegen den wand — zingende huismoeder — wat een weelde van echt leven, dat geen hogere eischen stelt, dan eenvoud en tevredenheid in huiselijk verkeer. Maar dit zijn de factoren van het wezenlijke geluk, dat door de open deur der gewone huisjes z'n weg wist en in elk hoekje een plaatsje vond. „Geen vorst op zijn troon zit zoo vrij en zoo vast,” als zoo'n werker voor huis en haard. Maar de oorlog maakte een eind aan dien vrede

van het gezinsleven. En de Vlaming, die hem verstoord zag, trok uit, om weer terug te krijgen straks het stille geluk.

„Slaat op den trommel van dirredondijne,
Dat voor elk huis een man verschijne.”

„Slaat op den trommel van dirredondom
Waakt op uw erf en uw eigendom.”

„Slaat op den trommel van dirredondijne
Vecht voor uw volk op de voorste lijne.”

En wat heeft De Clercq het indrukwekkend gezegd, dat de volkeren dooden de menschen, En de Christenen?

De kristnen kussen hun kroost en grijpen 't geweer.

Ze vallen of vellen een broeder neer.

De kerken dooden de kristnen.

Men kan er van zeggen wat men wil, maar een feit is het, dat de kerken al heel weinig invloed hebben kunnen uitoefenen op het wereldleven, en dat alle landen wel riepen: „Uw zegen, Heer,” maar geen volk belijdenis zijner bloedschulden deed.

De kanonnen deden het goed, naar de eischen des tijds. Het vuur verwoestte de prachtigste bouwwerken en verwoestte nog meer....

En de arme menschen moesten verlaten hun woningen en vluchtten naar het Noorden. Kinderen raakten hun ouders kwijt.

Het groote leed drukte als een zwaar kruis op de teere schouders van aardige jongens en lieve meisjes.

René de Clercq heeft ze gezien, de ouderlooze vluchtelingen, en het is hem, als hoort hij ze zingen, op droeve melodie: In Holland staat een huis.

Waar zal het kind graag deelen

Zijn brood en onze traan?

De vrouw ons' handjes streelen

Als moeder heeft gedaan?

In Holland,

Lief Holland,

Laat ons naar Holland gaan!

En de „kinderen van Nederland” deden „al wat kinderen kunnen” en gaven hun Belgische buurtjes een plaats „in hun steden en scholen en harten.”

Och, spreek nu niet van der Belgen ondank. Bovenal, generaliseer nu niet. Dank er toch voor, dat de barmhartigheid hier zooveel, dat gebroken was, heelen mocht, en verzachten zooveel leed.

Ook hoeven we het niet met den dichter eens te zijn, om van z'n poëzie te kunnen genieten. We moeten ons Vlaming kunnen voelen, en begrijpen kunnen het bijna sarcastische:

Komt gij ons volk beschaven,

Gij, die het land yerwoest?

Overal puin en graven,

Overal bloed en roest.

Duitscher, ruk met uw horden

Zwijgend over den Rijn.

Broeders willen we worden,

Als gij weer mensch zult zijn.

En we moeten begrijpen kunnen, dat een dichter oorloogt met zijn lied.

Mijn lied is een klok en een zwaard en een vlag,

Mijn lied is de kreet, die rolt in den slag,

Mijn lied is de zon van een nieuwen dag,

Mijn lied is triomf, hoera!

Begrijpen kunnen wij zijn liefde voor den koning, dien hij zegepralend terug hoopt te zien.

Dan spannen wij uit zijn wagen,

Die de driekleur voert uit 't veld.

Op handen zullen wij dragen,

Albert, onzen Held!

Een dichter heeft zijn volk lief, en hij heeft zijn taal lief. Die liefde heeft De Clercq uitgezongen in zijn prachtverzen *Aan Vlaanderen*:

Uit liefde wil ik wezen
 Kranke moeder, uw sterke zoon;
 Waar 'gij getrapt werd't en misprezen
 Leiden u ten hoogsten troon;
 Dat de wereld uw naam vereere,
 Als ten dage van uw kracht,
 En gerechtigheid regeere
 Van geslachte tot geslacht.

Aan Vlaanderen opent de rij zangen in den bundel *De Noodhoorn*.

Uit dien bundel noem ik:

Zooveel heb ik gezongen, met dat enthousiastisch slot:

't Vergt spoed, dat ik bevechte
 Die 't volk belaân;
 't Geweer den wand onthechte,
 En bane een baan.
 Volg mij en tegen 't slechte,
 Vooruit, vooral, vooraan,
 Mijn wapen in mijn rechte,
 En links de vaan,
 Pal zal ik staan.

René is de man, die z'n deel heeft aan de Vlaamsche beweging. Tegen de verfransching strijdt hij evengoed z'n strijd. „Wij zijn Germanen, geen Latijnen.”

Hoe fijn teekent hij ons in zijn Kerstverlangen den toestand van zijn volk, en hij gunt ons een blik in z'n diepste denken, waar de hoop sluimert.

Gebogen menschen rijzen
 En zien elkander aan.
 Voorbij de bloedige waan!
 De volkren zijn te prijzen
 Waar koningen en wijzen
 Langs witte wegen gaan.
 O gij, die recht en rede
 Begeert, genoeg gedwaald.
 De zoen des hemels daalt.
 Verheugd u telkerstede:
 Geboren is de Vrede,
 Die godlijk ademhaalt.

Ook De Clercq vond hier z'n schuilplaats. Maar vergeten kon hij niet „zijn simpel landekijn,” bij menschen, die veel weten, veel hebben en veel zijn.

Ik heb u nooit verloren
 uit de oogen van mijn ziel,
 mijn dorpen en mijn toren
 en vaders zingend wiel.

Ik zou nog veel meer kunnen citeeren uit de bundels, doch het hier aangehaalde zal ieder, die eenig taalgevoel heeft, wel doen erkennen, dat René de Clercq tot de eersten onder onze woordkunstenaars kan gerekend worden.

Hij heeft zijn tijd bezongen, zooals hij hem zag: zware dagen die strijden, lijden, klagen brachten. Die tijd is voorbij, al is het einde van het strijden voor Vlaanderen nog niet gekomen.

„Daar is nog recht te doene.”

Er klinkt in zijn verzen een toon van haat. Zelf heeft de dichter het gevoeld en zeker wel 't meest toen hij bad: Neem van mijn hart mijn haat, o God. Toen heeft hij zijn tijd het best begrepen.

Op aarde weegt een schuld,
 De gansche menschheid boet.

Nog torst onze wereld den loodzwaren last van den oorlogsjammer. En wij, die maar een klein deel behoeften te dragen, mogen nog barmhartigheid bewijzen, aan wie onder dien last dreigen te bezwijken.

Barmhartigheid vooral aan het arme kind, dat zooveel leed moet lijden in allerlei ontbering. Geen pro en anti maakt hier verschil.

Ook voor het Berlijnsche en Weensche kind geldt en zal blijven gelden:

In Holland staat een huis. A. L. v. H.

J. V. te Z. — *Pijn in den rug* bij het liggen in bed, bij een overigens gezond persoon, berust waarschijnlijk op zenuwzwakte. Wij raden elken avond den rug te wrijven met *heet water* en *azijn*, tot de huid rood wordt. Inwendig geregeld gebruik van *Kalium phosphoricum D⁶* (verwr.) tot versterking van het zenuwstelsel is aan te bevelen.

J. H. v. V. te M. schrijft: Mijn moeder heeft in de linkerhand steeds een licht, dof gevoel, dat zich meest in de hand bevindt, maar ook in den geheelen arm. Dit wordt 's nachts in den regel erger, zóó, dat zij er wakker van wordt. en dan zijn de middelste en ringvinger zoo stijf, dat de vingers niet gesloten kunnen worden. Hoe meer de hand overdag in beweging is, des te minder last heeft zij er van. Behandeling met den electricischen stroom heeft niet geholpen.

Dit euvel berust op stoornissen van den bloedsomloop. Het beste middel is geregelde *massage* van den geheelen arm, die met inwrijving van *Rhus-tinctuur* en *olijfolie* (gelijke deelen) gepaard moet gaan.

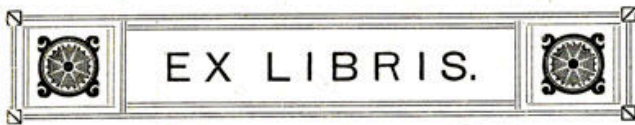
A. te Tj. — *Scabiës* is de Latijnsche naam voor schurft, een parasitaire huidziekte, die door de schurftmijt wordt veroorzaakt en door ondragelijke jeukte in de bedwarmte wordt gekenmerkt. De mijten moeten door wasschingen met *groene zeep* in een heet bad, gevolgd door inwrijving met *Perubalsem-zalf* of *Peruol*, gedood worden. De recepten voor deze middelen moeten door den arts voorgeschreven worden.

G. A. M. te R. — Een *gezwollen been* zonder pijn of ontsteking kan op verwijding der bloedaderen berusten. Hoogleggen van het been gedurende eenige uren over dag, of, als dit wegens de werkzaamheden niet mogelijk is, omzwachtelen van het been met een elastieken tricot-zwachtel zijn aanbevelenswaardige middelen. Lang staan moet vermeden worden, beweging is niet zoo schadelijk.

Mej. T. P. te S. — De *chronische jicht* is gekenmerkt door gezwollen gewrichten en jichtknobbels, die bij weersverandering pijnlijk zijn. Bij deze langdurige kwaal, die zoowel jonge als oude menschen overvalt, zijn *zonnebaden* van het grootste gewicht. Elke zonnige dag moet gebruikt worden om buiten of in de kamer de aangedane lichaamsdeelen door de zon te laten beschijnen. Uitgeperst sap van rauwe aardappelen, zoowel inwendig genomen als uitwendig aangewend in den vorm van omslagen, bewijst soms goede diensten. Tegen de pijnen is *Colchicum* in de 3de decimale verdunning aan te bevelen. Geduld is noodig bij deze kwaal, die soms jaren lang duurt. Gemengd voedsel met ruim gebruik van groenten, sla en vruchten verdient de voorkeur boven eenzijdige voeding met vet, vleesch of brood.

F. K. te A. — Tegen de prikkelende pijnen in de schouderbladen, armen en handen, die op *neuralgie* berusten, raden wij u driemaal daags 5 droppels van het homoeopathische middel *Arsenicum* in de 6de decimale verdunning in te nemen. Dit middel kunt u in elke homoeopathische apotheek in de aangegeven verdunning zonder recept verkrijgen.

G. T. D. te S. — Bruine vlekken op de borst, met schilfers verbonden, ontstaan door de voortwoeking van een bepaalde zwam. Wollen onderkleeding bevordert de uitbreiding. Wasschingen met groene zeep zijn meestal voldoende om de kwaal, die overigens ongevaarlijk is, te genezen.

XII.

Het *Vaderland* heeft een overzicht gegeven van de „verdiensten” in Oostenrijk. En waar het onderwerp ook in ons land aan de orde van den dag is, is het van eenig belang, dat we de toestanden in het Buitenland kennen. En het is te vreezen, dat we straks (of nu al) zullen moeten spreken van een internationaal kwaad. Het staate geeft een kijk op den maatschappelijken welstand van hoofden handarbeiders. En de *Hollandsche Revue* noemt het, in z'n overzicht der wereldgeschiedenis, een kulturhistorisch gedenkteeke van het hoogste belang. Als men weet, dat in Oostenrijk in de maand April een tramrit 2 kronen kostte, een K.G. brood 7 kronen, 1 Meter goede kleedingstof ± 800 kr., een paar schoenen 1000 kr., een kop thee in een café 3 à 4 kr. en een goedkoop menu 20 à 25 kr., dan kan men zich indenken, hoe de levensstandaard der verschillende standen er moet wezen, wanneer men b.v. weet, dat een portier in een hotel 100000 kr. verdient, een kolendrager en een timmermansknecht 70 tot 100000 kr., een schoenmakersgezel 40 tot 50000 kr., een smid 35 tot 50000 kr., een putjesschepper 30 tot 35000 kr., een tramconductor 25 tot 30000 kr., een ongeschoolde fabrieksarbeider en een ambtenaar van het O. M. en een professor 20 tot 25000 kr., een rechter en een leeraar aan het gymnasium, benevens een juffrouw van de retirade in een restaurant 10 tot 15000 kr. en eindelijk een arts 5 tot 10000 kr.

Waaruit dus volgt, dat een schoenmakersgezel en een putjesschepper het tamelijk wel kunnen stellen, in vergelijking met een professor, een rechter, een dokter, een leeraar, die tot de armsten van Weenen behooren. Niemand zal beweren, dat den menschen, die met de hand arbeiden, geen behoorlijk bestaan toekomt, maar wie nog niet heelmaal blind is voor het naderend gevaar, zal toch moeten toestemmen, dat daar 'in Oostenrijk een verwarring van begrippen is, zooals nimmer de historie te zien gaf.

Als een volk zoo laag is gedaald, dat het de waarde van den geestelijken arbeid op die wijze gaat taxeeren, dan smelt zoo'n volk naar z'n geestelijken en zedelijken-, en ook naar z'n maatschappelijken ondergang. Men kan nu eenmaal niet straffeloos de dingen op z'n kop zetten, om dan te probeeren, of het wereldleven zich zóó niet beter ontwikkelen kan. Intusschen weten we, wie in het Buitenland nu en straks onze hulp het meest behoeven. Maar als de werkmans meent, dat het leven zoo het beste gediend wordt, als hij het meeste in de wacht sleept, dan zal hij toch na wat jaren den tijd weerom wenschen, dat de verhoudingen tusschen hoofd- en handarbeid andersom waren, dan ze nu in 't Buitenland zijn en ten onzent dreigen te worden.

Dr. *Bierens de Haan* schreef in *Leven en Werken*, dat het Communisme juist het tegengestelde schijnt uit te werken, van wat het leert. Hoe kan het ook anders. Juist door de dingen anders voor te stellen, dan ze werkelijk zijn, komt de fout der voorstelling aan het licht en dat te eerder, naarmate die voorstelling verder van de waarheid af ligt. De valsche eenheids- en gemeenschaps-idee, de socialiteit in den modernen zin, doet de aandacht juist vallen op het individueele in de samenleving. Reeds komt dat individueele uit bij de menschen, die hun verbreedingsprincipe in praktijk gaan brengen. Wat nu eenmaal niet gelijk is, kan men wel met een hocus pocus gelijk verklaren, maar hiermee heeft men aan den feitelijken toestand net niets veranderd. De leiding hebben de individuen, die 't meest presteeren, en de massa, die het gebracht heeft tot eenzelfde gedachte omtrent een ideaal is daartoe gekomen door het denken van de kopstukken-individuen.

Daarom blijft de individualiteit belangrijker dan de socialiteit.

Dat deze laatste de ontwikkeling van het leven leelijk dwars kan zitten, heeft het tijdperk der Fransche revolutie o. m. bewezen.

Maar zal nog veel meer bewijzen de naaste toekomst. De revolutie in Duitschland, schrijft *De Nieuwe tijd*, schrijdt voort, maar zij zal nog vele overgangsvormen moeten doorloopen en reusachtige moeilijkheden moeten overwinnen, voor zij haar doel, de diktatuur van het proletariaat en het communisme bereikt heeft.

De diktatuur . . .

God zij Duitschland genadig!

Dr. *Slotemaker de Bruine* schreef een brochure: **Intellect en Bolsjewisme**, die zeer lezenswaard is.

Men kent zijn betoogtrant. Streng logisch in z'n redeneeren, grijpt hij telkens het juiste woord, dat z'n gedachte het meest zuiver beeldt. In wat korte zinnestjes legt hij de beteekeniskracht van het betoog, en met strikte eerlijkheid tegenover wat hij bestrijden wil, werkt hij dit betoog af.

Het is hem te doen, om het „feitelijke” weer te geven en hij ontziet daarbij niets en niemand.

En het blijkt uit elke bladzijde der brochure, dat de schrijver zich nauwkeurig op de hoogte heeft gesteld van den toestand voor en met den nieuwen tijd, den toestand, dien de Bolsjewiki in Rusland schiepen en waarmee ze de heele wereld willen „zegenen.”

Vrijheid — blijheid hebben ze gezegd, maar tusschen deze twee gaapt nog een diepe kloof.

De banden zijn er gebroken, en ook hier heeft het generaliseeren de wijsheid in het organiseeren bedrogen. Want men brak er allen band, en de vrijheid, die men elkander vergunde, was niet anders dan bandeloosheid. De vrijheid, waarmee men een jong leven aan zijn lot overlaat en de vrijheid, die men een pasgevangen tijger schenkt.

„Op het landgoed van Tolstoi wonen thans achthonderd kinderen van arbeiders en boeren. Zij beheeren zelf dit koninkrijk van het kind. Het is een kinderrepubliek, een kindergemeenschap. Zij dragen elkander het werk op school op, zorgen zelf voor hun voedsel en houden toezicht op alle zaken, die Tolstoi toebehoorden. De opvoeders en onderwijzers streven er naar, deze kinderorde niet te verstoren; zij laten hun volkomen vrijheid.”

De taak der opvoeders is hier dus om niet op te voeden. Ze zijn er nog, om te bewijzen, dat ze overbodig zijn. Hoe lang de nieuwe geest daar ginds heerschen zal, is niet te voorspellen. Maar de veronderstelling is niet te gewaagd, dat men daar in die wereld van vrijheid en wijsheid metertijd gevangnissen en gekkenhuizen te kort zal komen.

Wat daar in Rusland triomfeert, is het werk van den geest uit den afgrond, „Wie volle vrijheid voor den mensch vraagt,” zegt Dr. S. „zal na het wegdoen aller menscheelijke banden, den band aan God mee moeten slaken.” Trouwens, zoover is men ook reeds gegaan. Al heeft men al spoedig ingezien, dat dit de hel op aarde brengt.

Toch is het niet anders. Absolute vrijheid, zooals de Bolsjewisten willen, leidt tot God-loosheid. En de intellectueelen, die de Bolsjewistische dogmen verbreiden, ook ten onzent, zullen de rampen niet kunnen keeren met de betoogen, waarmee zij de rampen hebben veroorzaakt. En ook niet met andere. Want wat de revolutie brengt is ten slotte de chaos.

En Dr. S. wijst er op met indrukwekkend woord, dat God alleen den chaos scheppen kan en uit den chaos den kosmos kan roepen. Gods almacht wekt de regelmatige ontwikkeling uit het chaotisch zijn. Maar dit is geen menschenwerk.

Menschen kunnen wel een chaos maken, maar dan blijven ze met den chaos zitten. Dan staan ze bij hun chaos machteloos. Dan zijn ze met luttel dagen ten einde raad. Dan vernielt het eene stelsel, dat herleving belooft, het andere.

De mensch, die zich verbeeldt een god te zijn, durft den chaos aan. Hij profeteert van den nieuwen dag, die aanschijn in de verte met rossen gloed. En hij smelt in opgewondenheid dien dag tegen. Het is zijn hemel, dien hij komen ziet op de aarde. Het is het hemellicht, dat de toppen der bergen doet gloeien.

Maar als die dag komt, zal het anders blijken. Wat hij aanzag voor zegenend licht, dat de wereld tot nieuw leven zal doen ontwaken, zal blijken te wezen de vlammen der hel, waarin die wereld verbranden zal.

De chaos die komt, als de mensch volharder blijft in zijn dwaasheid, zal ons wereldleven ontredderen.

Geen paradijsheerlijkheden zal hij brengen.

Bloed en vuur en rookpilaren.

A. L. v. H.

IETS OVER VALUTA.

II.

In het vorig artikel zagen we, hoe door een onmatigen aanmaak van papiergeld, een waardevermindering daarvan het gevolg is. We wezen ook op de twee manieren, waardoor men metaalgeld besparen kan, namelijk door het fabriceren van zilverbons en muntbiljetten van overheidswege, en bovendien door het uitgeven van bankbiljetten. Het groote onderscheid tusschen bank- en muntbiljetten is, dat de eerste worden uitgegeven door een bank, terwijl de uitgifte van de laatste een zuivere overheidsdaad is. We kennen allen een bankbiljet: volgens hetgeen erop gedrukt staat, belooft (in ons land) de Nederlandsche Bank aan elkeen, die zich met zoo'n biljet aan haar kantoren vervoegt, de uitbetaling van de op het biljet genoemde som. Het is dus een schuldbekentenis van die bank aan „toonder.” Door de groote soliditeit, die zoo'n bank bezit, het onbeperkte vertrouwen, dat het publiek stelt in de credietwaardigheid van die instelling, wordt zoo'n bankbiljet gewoon als geld gebruikt. Een ieder aanvaardt een betaling, wanneer ze hem in den vorm van bankbiljetten gedaan wordt, ook de Staat. Hoe komt het, dat men zoo'n groot vertrouwen in die onderneming stelt, dat men een schuldbekentenis ervan gelijkstelt met een som in klinkende munt? Zonder twijfel wel in de eerste plaats, omdat de Staat waarborgen scheidt, waardoor de belangen van de schuldeischers (bezitters van bankbiljetten) worden behartigd. Elk land doet dat op een eigen wijze: het eene neemt het bankbedrijf, gerechtigd tot het uitgeven van bankbiljetten, geheel in eigen beheer (staatsmonopolie), het andere land verleent aan een particuliere onderneming dit recht onder verschillende voorwaarden. Dit laatste stelsel wordt in ons land gevolgd: de naamlooze vennootschap „de Nederlandsche Bank” is in Nederland de eenige bank, die deze biljetten in omloop mag brengen, of anders gezegd de eenige circulatiebank. Wanneer de Ned. Bank dus geld uitleent, dan doet ze dit in den vorm van bankbiljetten-uitgifte, al haar betalingen geschieden op dezelfde wijze. Precies wat de Staat doet met de zilverbons. Maar om nu te zorgen, dat de Ned. Bank ten allen tijde aan haar verplichtingen zal kunnen voldoen, moet steeds $\frac{2}{3}$ van haar schulden door metaalvoorraad gedekt zijn, d. w. z. zijn er b.v. voor 20 miljoen gulden bankbiljetten in omloop, dan moet er in de kelders der Bank voor minstens 8 miljoen gulden aan goud of zilver in voorraad zijn. Bovendien mag de Ned. Bank geen speculatieve zaken doen, ze mag alleen credieten geven op korten termijn. Ze moet zorgen voor een reservefonds van f 5.000.000.— en ze moet wekelijks een verkorte balans publiceren, en eindelijk verzekert de Staat zich grooten invloed op de leiding van het bankbedrijf, om voortdurend een wakend oog te kunnen houden op alle verrichtingen.

We zien dus, dat het vertrouwen van het publiek niet geheel en al van grond ontbloomt is: de kans dat de Ned. Bank te eeniger tijd niet in staat zou zijn aan haar verplichtingen te voldoen, is zeer gering. Toch dreigde die mogelijkheid in Augustus 1914: een ieder wilde zijn bank-

biljetten omzetten in goud- of zilvergeld, en het gevaar bestond, dat de Bank aan al die aanvragen niet zou kunnen voldoen. Daarom werd bij een noodwetje bepaald, dat de metaaldekking tijdelijk zou mogen verminderd van $\frac{2}{3}$ op $\frac{1}{3}$. Gelukkig is daardoor het vertrouwen in de Ned. Bank ongeschokt gebleven. De historie leert, dat niet altijd het bankbeheer zoo juist was. Toen na den dood van Lodewijk XIV de financiën van Frankrijk totaal in disorde waren, bood een Schot, John Law, zich aan, om te zorgen voor nieuwe bronnen. Hij richtte een circulatiebank op, en gaf op onbegrensde wijze bankbiljetten uit. Dat was een uitkomst voor de berooidde schatkist. Totdat men bemerkte, dat die biljetten absoluut waardelooze stukken papier waren, waartegenover geen goud of goederen stonden. Nu zag het volk zich bedrogen, en spoedig gebruikte men de biljetten als scheurpapier. Dit moet ook volgen, als niet gezorgd wordt voor een behoorlijke dekking der uitgegeven stukken.

In beide gevallen dus gelijksoortige gevolgen: bij overmatige uitgifte van zilverbons en muntbiljetten, zoowel als bij ongedekte uitgifte van bankbiljetten, telkens treedt in, verarming van het volk, althans groote verplaatsing van den rijkdom, en ontwrichting van het handelsverkeer. En deze laatste omstandigheid maakt de valuta-kwestie tot een van internationale beteekenis. We zagen immers, dat op den duur in een land als Duitschland, alle goud en zilver de grens over gaat, om de noodzakelijke inkoop in het buitenland te kunnen betalen, met het noodzakelijk gevolg, dat spoedig alle edel metaal verdwenen is, en betaling moet geschieden in het minderwaardige papier. In gewone tijden komt oversturen van geld (in beteekenende sommen) slechts bij uitzondering voor. Door het trekken van wissels, den koop en verkoop daarvan, is het mogelijk geworden, goederen van land tot land rechtstreeks te ruilen, zonder dat geldzendingen noodig zijn. Maar in oorlogstijd verminderde de uitvoer van Duitschland zeer beduidend, de invoer van levensmiddelen bleef gebiedend noodzakelijk, en het verschil in waarde moest nu geneutraliseerd worden door betaling. Tenslotte zelfs door betaling in papiermarken. f 100.— is ongeveer hetzelfde als 165 goudmarken. Wanneer men dus voor een waarde van f 100.— naar Duitschland uitvoerde en ontving daarvoor 165 mark, dan was ruilhandel mogelijk. Maar bij betaling in papiermarken, moet door den lagen koers, tegenwoordig voor f 100.— ongeveer 2000 mark gezonden worden.

En dit is voor Duitschland onmogelijk, want loonen en prijzen zijn daar in het binnenland nog ongeveer in overeenstemming met de oude toestanden. Niemand kan dus zulke buitensporige prijzen betalen, en daardoor wordt de invoer naar Duitschland zoo goed als onmogelijk. Dit is natuurlijk voor landen, die geregeld naar Duitschland exporteerden, zeer nadeelig: met name voor Nederland en Amerika. Groentenweekers en fruithandelaars ondervinden wel in bijzondere mate de gevolgen van het gemis van zoo een belangrijk afzetgebied. Vandaar dat getracht wordt ten bate van het eigen land, een regeling te treffen, waardoor het herstel der handelsbetrekkingen mogelijk wordt. Het is in ons land de bekende econoom Mr. G. Vissering, die zich in verbinding stelde met vooraanstaande mannen uit het buitenland, om gezamenlijk te overwegen, wat in dit geval noodig is.

Staking van aanmaak van papiergeld en bankbiljetten, zuinig overheidsbeheer, geregelde ingespannen arbeid, soberheid in levenswijze is noodig in het gedupeerde land. Dan moet het buitenland een flink crediet verleenen, om herstel der industrie mogelijk te maken, en eindelijk een orgaan geschapen worden, om reeds dadelijk goederenruil te vergemakkelijken. Of de geallieerden genegen zullen zijn hiertoe mede te werken? Als de teekenen niet bedreigen, is er bij Amerika en Engeland bereidwilligheid aanwezig. Laat ons hopen, dat spoedig het Duitsche en het Oostenrijksche volk in staat zullen worden gesteld, om hun zeer eervolle plaats in het economische leven te hernemen.

P. C. D. J.

XIII.

Er bestaat een tijdschriftje: *Zij*. De bedoeling is doorzichtig. Het is een periodiek in den geest van onzen tijd. In een der laatste afleveringen komt een lied voor uit de 18^e eeuw. Een Begijntjeslied, dat den lof van de Vrouwkens zingt. En dat doet op een wijze, die de zangeres zeker niet eert. Ze wil dat de „vrouwkens” zich zelven eens zullen aanschouwen, en komt dan tot de conclusie, dat de vrouwen krachtens hun schepping veel „edeler” zijn, en zedelijk veel hooger staan dan de mannen. Ze zijn „soberder” en „sterker” dan de heeren der schepping, en uit den Bijbel weet dit Begijntje te bewijzen, dat ze de mannen overtreffen in geestkracht en deugd. Die bewijzen zijn er natuurlijk naar, en mogelijk is 't heele dichtje als ironie bedoeld, en zelfs kon de 18^e eeuwse religieuze nog wel eens leven maar het is toch duidelijk, dat de belangen der vrouw op deze wijze niet worden gediend. Dan doen „Christelijk Vrouwenleven” en het nu pas verschenen frissche blaadje *Bouwen en Bewaren*, orgaan van den Bond van Geref. Meisjesverenigingen, een ander geluid hooren.

Er is gezegd, dat we nu leven in de eeuw der vrouw. Als dit beteekent, dat nu meer dan ooit de vraag naar voren is gekomen, hoeveel het menschelijk leven zal kunnen profiteeren van de geestkracht en het intellect der vrouw, opdat deze, haar roeping getrouw, voor een zoo ruim mogelijk kring een zegen kan zijn, dan mag de nieuwe beweging tot dankbaarheid stemmen.

Tegenover de vrouw der wereld, die haar beteekenis onder- of overschat, staan dan de Tryfena's en de Tryfosa's, die in den Heere *arbeiden*. Die als arbeidsters ook haar rechten hebben. Die in die rechten moeten erkend. En voor wie dan een bepaalde litteratuur het meest „bouwend” en „bewarend” kan zijn.

Als onder onze jonge meisjes de lust ontwaakt, om met elkander te spreken over de taak der toekomst, over het ideaal der Christelijke huisvrouw, der Christelijke huismoeder, als men er behoefte aan heeft, om met elkander de vraagstukken te bespreken, die het gezinsleven van onzen tijd aan de orde stelt, en als men zich bij dit alles wil laten voorlichten door het Woord Gods, en in gemeenschappelijk gebed de kracht zoekt voor het verrichten van den levensarbeid, dan is dit te beschouwen als een zegen voor ons volk. Laten ook onze meisjes zich ontwikkelen: het leven eischt dit, en het mag niet langs ons heen glijden, zoodat wij straks alleen achteraankomen en geen invloed ten goede meer op onze omgeving kunnen uitoefenen.

We leven in een overgangstijd, daarom is het leven zoo moeilijk. We moeten ons aanpassen, maar zóó, dat we ons niet laten vervoeren op paden, die onze voet niet betreden mag. In menig opzicht zijn we wat achterlijk geweest, en zeker heeft de vrouw te veel op den achtergrond geleefd. We bedoelen niet, dat ze in het publieke leven den toon moet aangeven, maar dat ze op haar terrein, en in overeenstemming met de gaven, die God haar schonk, recht van meespreken heeft. Dat het leven ook door haar talenten moet worden gediend, en dat God haar ook menig talent schonk, dat ten nutte van anderen moet aangewend, ook op het terrein van het menschelijk denken. De gaven, die God schenkt, moeten ontwikkeld worden, en aan het meisje moet de gelegenheid gegeven worden, om tot die ontwikkeling te komen.

En daartoe behoort nog iets anders, dan het afloopen eener Mulo-school of daarmee gelijkstaand onderwijs-instituut. En daartoe behoort allereerst, dat men zich door lectuur of door samenspreking op de hoogte stelle, van wat het leven ook aan onze vrouwen als eisch stelt. De gevaren, om van het pad der dienende bescheidenheid te geraken,

kunnen dan onder de oogen gezien. De roeping der vrouw als hulpe kan dan in helder licht gesteld.

Misschien dat ook weer de lust ontwaakt, om de huishouding als dienstmeisje — wat 'n eere naam! — te leeren. In onzen tijd, waarin het gezag op allerlei wijze wordt aangerand, is het zoo noodig, dat elke kring de grenzen van zijn rechten heeft. Maar dan heeft men er ook recht op, dat die rechten in haar volle beteekenis worden erkend. „Timotheüs” heeft ook reeds begrepen, dat het een deel zijner ruimte heeft af te staan aan „waarin vooral de vrouw belang stelt” en de reeds genoemde Christelijke periodieken kunnen op dit terrein uitnemend leiding geven.

In No. 7 van „Bloesem en Vrucht” heeft v. D. aan den zestigsten verjaardag van Dr. Frederik van Eeden gedacht. Hij biedt hem zijn heilwensch aan in schoone woorden, en in de taal van Van Eeden. Zoo zal deze wensch door den beroemden schrijver en dichter zeker goed begrepen worden, maar we hadden toch wel iets belijnder dien wensch geuit willen zien in het orgaan van het *Christelijk Letterkundig Verbond*.

„Zoo is dan onze wensch dat, hoe Uw weg ook als een slingerend lint over de aarde is geworpen, het eind U toch voere naar de hoogte van de heerlijkheid, waar U na dezen zwaren gang méér dan nu zal worden geschonken, er eindelijk vrede in uw hart komt en de Vader ook Uw Vader zal zijn.

„We willen gaarne erkennen, dat Uw werken ons 't meest nabijkomen, en dus door ons worden verstaan. O, wij mogen U bewonderen, helaas, dat Uw pad weer afwijkt, waarom er tevens weer een waarschuwing moet volgen.

„Wij erkennen gaarne, dat de schoone klanken ons stemmen om te gaan, waar de sterkte van 't weten spreekt, maar ook wij vreezen den schijn te aanvaarden als 't wezen, die ons doet sluimeren in een rustige, maar doodende zoetheid.

„Maar wij immers voelen ons anders en 't is onze bede, die stijgt met Uw worstelen uit de donkere lijdensuren tot het eeuwige Licht, omdat het sterke weten van U gericht is naar den Vader, die „alles voor U” is.”

De bedoeling is zeker goed en de vorm schoon.

Maar de wensch klinkt ons wat Tagore-achtig en de Indische zanger zou nagenoeg hetzelfde hebben kunnen zeggen tot den man, die z'n schoone poëzie in keurig Nederlandsch vertaalde.

Wat Van Eeden en wij allen noodig hebben, het is de Christus en de Heilige Geest, die het werk van Christus ons toeëigent, waardoor de weg naar den Vader weer ontsloten is. Is het wereldprobleem dat van schuld en zoen, ook in de wereld van den enkeling is het alles terug te brengen tot deze grondelementen.

En we moeten niet te angstvallig zijn, als we onzen tegenstanders wat te zeggen hebben in het afwijken van hun terminologie.

We wenschen bij niemand achter te staan in waardeering, van wat Gods algemeene genade ons gaf in het talent van Van Eeden.

Alleen, we willen, dat ook aan zijn kunstproducten de toets van het Woord Gods worde aangelegd.

En wie Van Eeden waarlijk wil dienen, met wat voor dezen artist een wezenlijke zegen kan zijn, zal hem hebben te wijzen op den inhoud van het oude Evangelie, dat zijn waarde behoudt, in leven en sterven voor wie als arm zondaar zich ootmoedig buigt voor den heiligen God, Wiens genade in Jezus Christus is nedergedaald als een dauw op een dorre wereld.

In het „Lied van de Smart” heeft Van Eedens ziel eens geschied om den goeden Herder, opdat Hij 't arme lam in Zijn vertrouwelijke armen mocht medenemen.

Mocht God hem nu, waar de avond gedaald is, Zijn „grootte stem” doen hooren, die hem het verlossende woord spreekt, dat alleen in de diepten der ellenden verstaan wordt.

A. L. v. H.

XIV.

In deze maand wordt algemeen hulde gebracht aan de nagedachtenis van J. A. Alberdingk Thijm, die 13 Augustus 1820 geboren werd. Een eere-comité en een uitvoerend comité hebben zich gevormd. Het eerevoorzitterschap van het eerste hebben aanvaard Zijne Ex. Jhr. Ruys de Beerenbrouck, Minister van Binnenlandsche Zaken en Z. D. H. Mgr. H. H. van de Wetering, Aartsbisschop van Utrecht, terwijl Dr. P. J. H. Cuypers eerevoorzitter van het laatste werd. Reeds werd op den geboortedag een zielemis opgedragen in de kerk van het door Alberdingk Thijm vereeuwigde Bagijnhof. Poelhekke gaf een bloemlezing uit de werken en schreef een lezenswaardige inleiding, die de verdiensten van Thijm in het licht stelt.

Alberdingk Thijm was een vereerder van Amsterdam. Dit heeft hij met heel wat Amsterdammers gemeen. In de hoofdstad klopte voor hem 't hart van het land — zij herinnerde aan de gouden eeuw. Evenals bij Potgieter was Amsterdam hem 't lieve vaderland in 't klein en evenals bij dezen kunstenaar riep het voor hem weer in leven de groote schilders en dichters en den bouwheer der zeventiende eeuw.

Roomsch Nederland heeft aan Alberdingk Thijm veel verplichtingen.

„Hij was,” zegt Poelhekke, „de gangmaker der nieuwe Roomse aeshetiese kultuur.” Z'n zinspreuken: Catholique avant tout, en: til nisi per Christum! (Niets dan door Christus!) bleef hij levenslang trouw. We kunnen begrijpen, dat onze Katholieke landgenooten hem vereeren. Toen hij geboren werd, waren ze eigenlijk pas in volle rechten als staatsburgers erkend. Ten opzichte van de erkenning der burgerrechten is men — we kunnen wel zeggen, enkele eeuwen — hier niet ruim van blik en hart geweest. Vrijheid van godsdienst is een mooie leus en onze eerste Oranjeprins, die zijn tijd ver vooruit was, had haar als levensleus gekozen, maar aan de praktijk, die de mooie theorie moest verwerkelijken, mankeerde nog al wat. Groot-Nederland was tijden lang o zoo klein.

Thijm heeft dit gevoeld en toen het uur der verlossing had geslagen, heeft hij het geloof in de nieuwe toekomst versterkt. En hij gaf den stoot tot een frisch en krachtig Katholiek leven op wetenschappelijk terrein en op het gebied der kunst.

We moeten als Protestanten deze dingen durven zeggen. En onze Katholieke landgenooten dankbaar zijn, voor wat ze, met name in de laatste jaren ook als taalwetenschap en als litteratuur ons heele volk hebben geschonken.

Thijm heeft den bloei van het Middeleeuwsche leven gezien. En hij heeft die wel moeten zien als Katholiek artist, omdat in de Middeleeuwen het Katholicisme zelf zijn bloeitijd beleefde. In de Gothische kunst vond Thijms gemoed bevrediging, wat ook blijkt uit zijn produktie: De klok van Delft; Het Voorgeborchte en De organist van den Dom.

Anne Hallema zegt van den schilder Grünewald, dat deze de majesteit voelt van de Gothiek en de muziek van haar architectuur bemint. En Frans Erens: Uit zijn schilderijen straalt een wereldbeschouwing en een geloof als uit het werk van den grootmeester der Gothische kathedralen.

Van Thijms persoon en werk nu kan dit ook beweerd. Thijm voelt de kathedraal-mystiek en al was hij geen mysticus als b.v. Ruysbroec of Thomas à Kempis, hij kende de devote stemming van den religieuzen mensch, die zich klein voelt en arm, als hij zich in de stilte buigt voor den God des hemels en der aarde, den grooten, rijken God, „hoog gezeten in 't grondelooze licht.”

Later is het de 17e eeuw, die Thijms aandacht boeit en

hij weet die eeuw voor u te doen leven, als hij u binnenleidt in de kamers der burgers en als Pieter de Hoogh het licht doet spelen in de vertrekken, waar de nijvere oud-Hollanders hun gezelligheden genoten. Maar wat vooral treft is wel, dat hij u de menschen laat zien — neen — dat hij u met hen doet meelevén, zoodat ge hun strijd leert kennen, dien voelt en hen zoudt willen helpen om de moeilijkheden te boven te komen.

Aan Bilderdijk had hij veel te danken. Hij bewonderde dezen reus, „de groote persoonlijkheid in de eeuw van halfheden, het krachtigste protest tegen de stofvergoding.”

Da Costa is zijn vriend, zijn strijdgenuoot. Evenwel weet hij, dat er afstand is tusschen hem, den Katholiek, en Da Costa, die in meer dan één gedicht het Katholicisme bestreed. In de opdracht van: Het Voorgeborchte heeft Thijm het over dien afstand.

„uw zwaard trilt in de scheede
ter schending van mijn Heiligdom.”

Hoe Thijm Da Costa ziet in diens Protestantsch belijden, blijkt wel uit de verzen:

„Het weiden van de schapen
Vertrouwt gij elken vreemdeling aan,
Die met den leeraarshoed op de ongewijde slapen
De Kerkgemeente voor wil gaan.”

Niet waar! — zeggen wij Da Costa na en even moeten we zelf glimlachen om den ernst van Thijm, maar we voelen toch ook de waarde van dien ernst voor zijn leven, als hij laat volgen:

„Ach, dierf ik, wat gij derft — de Heer is mijn getuige —
't Bracht mijn geloof den doodsteek toe:
En daarom — schoon mijn hart niet voor uw dwaling buige —
Gun dat ik plicht van ootmoed doe!
Want zie! reeds mindre gaaf, reeds minder pand van trouwe
Spoort u tot ijvren voor den Heer!
Wat vergt men dies van mij, van mij die Hem aanschouwe,
Niet slechts in 't minder, maar in meer!

O blonk nog eens Gods Zoon, verzezen, u in de oogen —
O leefdet gij één uur des levens volheid meê —
Hoe gingt ge, o Cleophas, dien Heiland nagevlogen,
Die immers op den weg u 't hart reeds branden deê!

Heeft God die Kerk gesticht, waar 't klinkt van alle zijden:
„Ginds is de Christus!” „hier!” „neen derwaarts!...
[ter woestijn!?”

Keer, kind, tot 's Vader huis! en tranen van verblijden
Zelfs van den ouder zoon, zij zullen 't welkom zijn.”

Dit is doorvoeld werk, zal ieder zeggen, die van poëzie kan genieten, al zal niet ieder 't met den inhoud eens zijn. We moeten ons het leven en de levensbeschouwing van den andersdenkende kunnen verbeelden. Ook om hem billijk te beoordeelen.

Thijm is misschien 't meest bekend door zijn Vondellectuur. Vondel was Thijms held. Hij was z'n lievelingsdichter. Geen wonder, Vondel — de Amsterdammer — de geloofsgenuoot — de scherpe Vondel, die door de menschen heen keek — de lijder, wien het verdriet neerboog — de dichter, wiens geest in 't heiligdom der heiligdommen toefde. Vondel, 'slands grootste poëet.

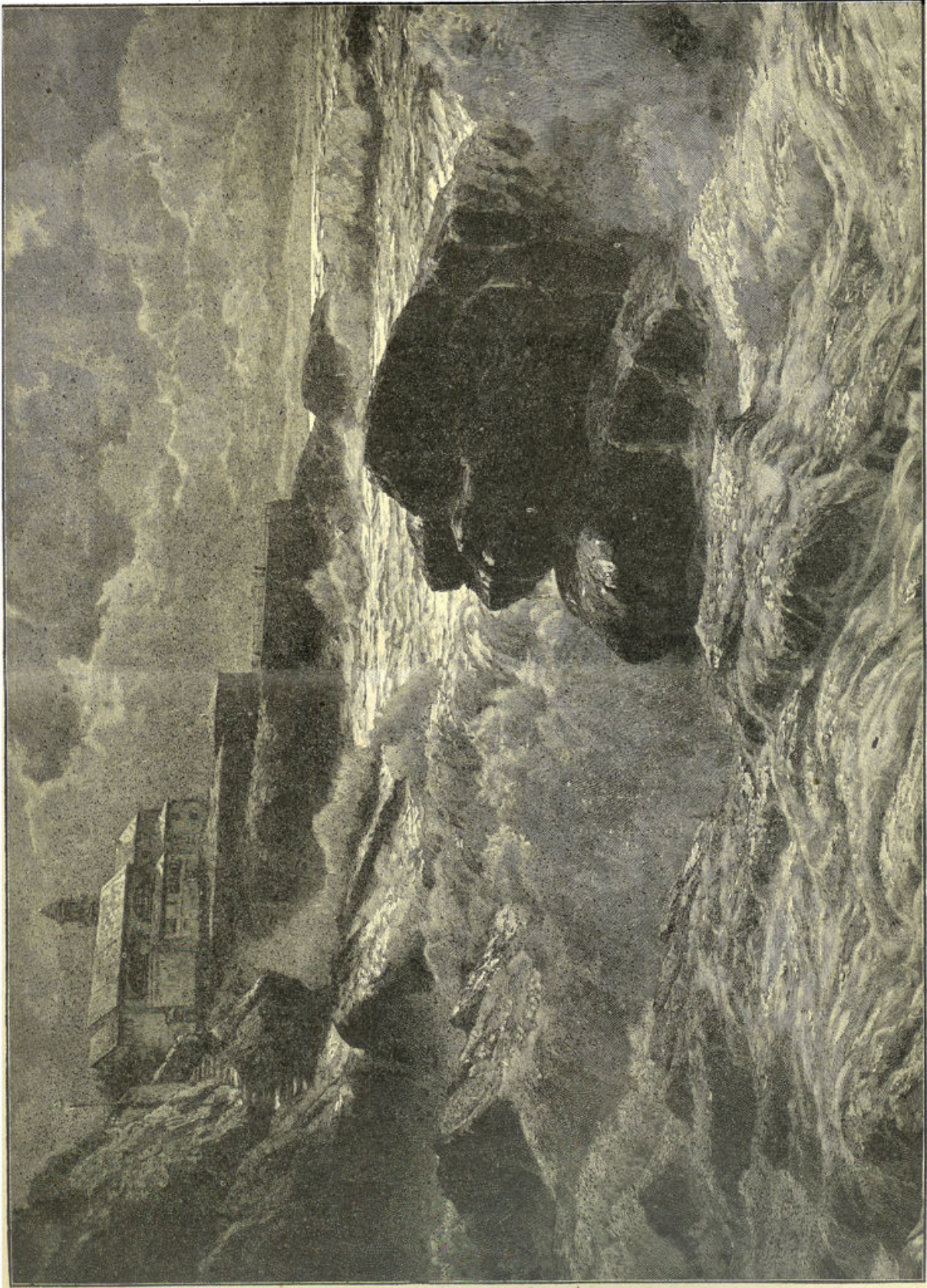
Thijm had hem lief.

Hij heeft geschreven over hem, zooals men schrijft over een vader.

Hij heeft hem gezien in zijn kring en als „huisvriend” hem allengs leeren kennen. Hij heeft ons Vondel als man en vader geteekend, als vriend, als mensch.

Voor Vondel en de beminnelijke Tesselschade klopt Thijms hart. En dan is hij in zijn kracht: als hij met deze twee meelevén kan en ze al schrijvend meer kan leeren kennen; als hij de menschen in hun intieme leven leert begrijpen en voor hen opesicht u aandacht, uw achting, uw liefde. Als hij pleit voor hun recht en dit recht, dat de tijdgenoot althans betreffende Vondel niet

7187

NAZOMER AAN DE KUST.